

Адыгэ макь

№181 (19442)

2009-рэ ильэс

ШЭМБЭТ

ЮНЫГЪОМ и 12

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИЭП

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

Непэ — къалэм и Маф

Мыекъуапэ щыпсэхуэу ыкIи ихъакIэхуэу лътэныгъэ зыфэсшыхэрэр!

Къалэм и Мафэ фэшI сышъуфэгъушIо!

Мы мэфэки шIагъом Мыекъуапэ итарихъ изы нэкIубгъо джыри зэпырытэгъазэ. Зы илъэскIэ къалэр нахъыжъ хъугъэ, ащ къыкIырэр нахъ Iуш ыкIи нахъ дахэ зэрэхъугъэр ары. Непэ мыр Адыгэ Республикэм ипромышленнэ, инаучнэ, икультурнэ гъунч. Мыщ цIыф Iушхэр, цIыфышIухэр, хъунхъэхэр ыкIи сзнаушygъэ зыхэлъхэр цIэпсэху.

ЗэкIэ къалэм щытхъоу фалорэр зигъэхъагъэр ащ щыпсэхуэрэр ары. Мыекъуапэ дэсхэм хабзэ афэхъугъэ анахъ пшъэрылъ къынхэри зэшIуахынхуэ, лъэхъэнэ мыпсынIэм къалэм зиушъомбгъунымкIэ, хъхъоныгъэ ышIынымкIэ, щылэкIэ-псзукIэу дэлъыр нахъышIу хъунымкIэ зэкIэ афэлтэкIыщтыр ашIэ.

Мыекъуапэ илъэсыбэ хъугъэ Урысыем икIэлэ анахъ къабзэхэм захалтытэрэр, ари къэлэдэсхэм къалэжыгъэ.

Тикъалэ инеушрэ мафэ нахъ дэгъу зэрэхъуштым техъырэхъышэрэн.

ЗэкIэ къэлэдэсхэм сафэлъаIо псауныгъэ пытэ, насып, щылэ-кIэшIу яIэнэу, унагъо нэпчэ зэгурылоныгъэрэ мамыр щылакIэрэ илътынхуэ!

Къэлэдэсхэр, мэфэкиым пае сышъуфэгъушIо!

Адыгэ Республикэм и Президенту
ТХЪАКIУЩЫНЭ Аслъан

Лътэныгъэ зыфэсшыхуэу Теуцожь районым щыпсэхуэрэр!

Юбилей шIагъом — Теуцожь районым зызэхъагъэр илъэс 85-рэ зэрэхъугъэм фэшI лътэну сыгу къыздэлэу сышъуфэгъушIо! ТиреспубликэкIэ здытитмэфэкиым гъэхъэгъакIэхэр шъушIыгъэхуэ, мэкъумэщ хъызмэтым, псауныгъэр къэхъумэгъэным, социальнэ лъэныкъом зэхъокIыныгъэ шIагъохэр ащышъушIыгъэхуэ шъупэгъокIы.

Сицыхъэ зытэлъыр агропромышленнэ комплексым зэхъокIыныгъэ шIагъохуэ фэхъугъэхэм, инвестицихэр районым къыцэгъэнхэм фэгъэхыгъэ политикэу шIуагъэ къэзгытырэр тэрзэу зэрэзешъухэрэм районым хъхъоныгъэ егъэшIыгъэным фэгъэхыгъэ IофтхъэбзакIэхэм шъуафащэ, цIыфэу ащ цыпсэхуэрэм ящылакIэ хэпшIыкIэу зыкбегъэлэтыгъэным иамалхэр къышъуеутых.

Непэ шъо шъузэрыгушхорэ пстэури шъулэхэмкIэ къэжъулэжыгъэ.

IофшIэным шъузэрэфаблэм, цIэлэгъэнхэу къызэрэшIуахэрэм ыкIи тапэкIэ къэкIошIт уахътэм шIуагъэхэр къышъуфыхынхэм шъузэрэщыгуырым яшIуагъэкIэ экономикэ зфыщытыкIэхэр псынIагъоу зыщыщымытхэ ыкIи чIыопсым изытет узцимыгъэрэрэр лъэхъанэу щыт 2009-рэ илъэсым лэжыгъэ дэгъу къэжъуэхъыжыным шъултэкIыгъэ ыкIи шъуапэкIэ шъултыкIотэным шъуфэгъышIышIт Iофтхъэбзэхэр зешъухъагъэх.

Мэфэки мэфэ шIагъом Теуцожь районым зэкIэ щыпсэхуэрэм насып щылакIэ, псауныгъэ яIэнхуэ, районым, Адыгэ Республикэм ыкIи зэкIэ ти Хэгъэгъушхо — Урысые Федерацием хъхъоныгъэшIухэр ашIыным фэгъэхыгъэ гъэхъэгъакIэхэр къыдэшъуынхуэ сышъуфэлъаIо!

Адыгэ Республикэм и Президенту
ТХЪАКIУЩЫНЭ Аслъан

Адыгэ Республикэм и Президент иунашъу

Мэфэки мафэу Бирамым фэгъэхыгъэ

Адыгэ Республикэм и Законэу «Мэфэки ыкIи шIэжъ мафэхэм яхъылIагъ» зыфиорэм тегъэпсыхъагъэу унашъо сэшIы:

1. 2009-рэ илъэсым Юныгъом и 20-м мэфэки мафэу Бирамым хэгъэунэфыкIыгъэнэу.

2. 2009-рэ илъэсым Юныгъом и 20-р зытефэрэ тхъаумэфэ гъэпсэфыгъо мафэр 2009-рэ илъэсым Юныгъом и 21-м, блыпэм, хыжыгъэнэу.

3. Организациехуэ мыIофшIэгъу мафэхэм Iоф ашIэныр зирежим къыдилыгъэхэрэм Урысые Федерацием IофшIэнымкIэ и Кодекс тегъэпсыхъагъэу Iоф зэрэшIэщт шIыкIэр агъэнафэ.

Адыгэ Республикэм и Президенту
ТХЪАКIУЩЫНЭ Аслъан
къ. Мыекъуапэ,
Юныгъом и 9, 2009-рэ илъэс
N 107

НыбжыкIэхэр бэу хэкIуадэх

Гъогузеклоныр щынэгъончъэнымкIэ Адыгэ Республикэм щызэхъагъэ комиссием зымычэзуу зэхэсыгъо мы мафэхэм иIагъ. Ащ иIофшIэн хэлэжъагъэх АР-м и Премьер-министрэу Къумпыл Мурат, министрэхэм я Кабинет хэтхэр, муниципальнэ гъэпсыкIэ зилэ къэлэ ыкIи район администрациехэм япащэхэр, правэухъумэкIо органхэм, дин ыкIи общественнэ организациехэм ялыкIохэр, нэмыкIхэри.

Республикэм игъогухэм къатехъухэрэ хъугъэ-шIагъэхэм альэныкъокIэ непэ Iофхэм изытет зыфэдэм, 2008-рэ илъэсым иапэрэ мэзий зэфэхысыжъу фэхъугъэхэм ыкIи гъогузеклоныр щынэгъончъэным пае УФ-м и Правительствэ субъектхэм къафигъэуцугъэ пшъэрылтхэр гъэцэкIагъэхэ зэрэхъурэм къызэрэгъуыгъэхэр апэдэдэ тегушIагъэх.

— Непэ тиреспубликэ игъогухэм къатехъухэрэ хъугъэ-шIэгъэ тхъамыкIагъохэм цIыфыбэ зэрэхэкIуадэрэм, шъобжхэр бэхэм зэрэхъырэм уимыгъэгумэкIын плъэкIырэн, — къыIуагъ Къумпыл Мурат. — Гукъау нахъ мышIэми, ахэм анахыбэр ныбжыкIэх. Джаш фэдэу Адыгеим игъогухэм арыкIорэ автотранспортым ипчъагъэ илъэс къэс нахыбэ зэрэхъурэм, ащ къыхэкIэу авариехэм зэрэхъурэм тыналэ тедгъэтын фае. ГумэкIыгъоу къэуцухэрэр зэшIохыгъэнхэм пае зэкIэми тызэгъусэу Iоф зэдэтшIэныр нахъ тэрзэу сэлъытэ.

АР-м хэгъэгъу кIошI IофхэмкIэ и Министерствэ ГИБДД-мкIэ и ГъэлорышIапIэ икIэралыгъо инспектор шъхъалэ игуадзэу Мамыекъо Казбек илъэсэу тызыхэтым иапэрэ мэзий изэфэхысыжыхэр нэужым къышIыгъэх. Ащ къызэриIуа-

гъэмкIэ, мы уахътэм къыкIошI республикэм игъогухэм хъугъэ-шIэгъэ 364-рэ къатехъухъагъ. Ахэм нэбгырэ 76-рэ ахэкIодагъ, нэбгырэ 459-мэ шъобжхэр атешагъэхэ хъугъэ. ГумэкIыгъоу къыгъээнэфагъэхэм ащыщ кIэлэ ныбжыкIэхуэ, республикэм инеушрэ мафэ лъызыгъэкIотэнэу тызыщыгугъыхэрэр псынIагъэу зэрзекIохэрэм, ешъуагъэу рулым зэрэкIэрытIысхъэхэрэм, гъогурыкIоным ишъапхъэхэр зэраукъорэм къахэкIыкIэ тхъамыкIэгъуабэхэм зэрэафэхэрэр.

Мамыекъо Казбек ыналэ зытыридзэгъэ лъэныкъохэм ащыщ УФ-м и МВД ипащэ иунашъоу «Административнэ регламентым зэхъокIыныгъэхэр фэшIыгъэнхэр» зыфилоу мы илъэсым Юныгъом и I-м къыщегъэжъагъэу тикъэралыгъо Iоф щызышIэрэм гъогузеклоным ылъэныкъокIэ шэпхъакIэу къызыдихыгъэхэр. Ащ къыдыхэлъытагъэу гъогум рыкIорэ автомобилхэм язекIуакIэ автоматикэ шIыкIэм тет видеокамерэхэм тырахышIт, нэужым шапхъэхэр зыукъогъэ водителхэм административнэ пшъэдэкIыжъ зэрэхышIт унашъор тхыгъэу ядэжъ афарагъэхызыз ашIышIт. Гъогузеклоныр щынэгъончъэнымкIэ мы унашъом ишIогъэшхо къэкIонэу ары зэрэщыгугъыхэрэр.

АР-м и МВД ипащэу нэужым гушIыр зышIтэгъэ Александр Сысоевым гъогу-патруль къулыкIуым иIоф зэрзэхъишэрэм ежъ ышъхъэкIэ ымыгъэразэу бэрэ къызэрэхэкIырэр къыIуагъ. Хэта непэ гъогурыкIоным ишъапхъэхэр нахыбэрэм зыукъохэрэр? Мы упчIэр къызэрэгъуыгъэхэм министрэм афигъэзагъ ыкIи джэуапыри къыритыжыгъэ. Министрэм къызэриIуагъэмкIэ, нахыбэрэмкIэ ахэр гъотышхо е IэнэтIэшхо зыIыгъ пащэхэр ыкIи милицием къулыкIуэ щызыхыхэрэр арых. Ащ фэдэ екллолакIэр зэблэхъугъэн фае. Мы гушIыIэхэм общественнэ организациехэм ялыкIохуэ зэхэсыгъом хэлэжъагъэхэм дырагъэштагъ.

Премьер-министрэм къызэриIуагъэмкIэ, гъогурыкIоным ишъапхъэхэр зыукъорэ пащэхэм, мы лъэныкъомкIэ зилэнатIэ къызыфэгъэгъэдэ зышIоигъоу ГИБДД-м икIулыкIушIэхэм къяуалэхэрэм яспискэ къафагъэхызыз ашIымэ, ахэм яIоф псынIэу зэхъафышIт, лажъэ зилэу агъэунэфыхэрэм яIэнатIэхэр чIанэщтых.

Мэхъанэшхо зилэ Iофыгъоу зэхэсыгъом къышIалэтыгъэхэм ащыщ АР-м ит еджапIэхэм кIэлэеджакIохэр автобускIэ арашIалэхэ зыхыкIэ, гъогурыкIоным ишъапхъэхэр укъуагъэхэ мыхъуным пае водителхэм анахъуэ аналэ зытырагъэтын фэе лъэныкъохэр.

Зэхэсыгъом хэлэжъагъэхэр нэмыкI Iофыгъохэми атегушIыIагъэх, унэшхо гъээнфагъэхэри ашIыгъэх.

ТХЪАРКЪОХЪО
Адам.

Сурэтыр Iэшъынэ Аслъан
къытырихыгъэ.

Льытэныгъэ зыфэсшыхэу Тэхьутэмыкъое районым щыпсэухэрэр!

Юбилей шлагъом — Тэхьутэмыкъое районым ыныбжы илъэс 85-рэ зэрэхъугъэм фэшI сышъуфэгъушIо!

Тицхыныгъэ щыц шыпкыгъэ хъугъэ а мэфэкIыр Тэхьутэмыкъое районым лъэпкэ зэфэшхьафхэм къахэкIыгъэхэу щыпсэухэрэм, культурэм ыкIи диным зепхыныгъэ пытэ ялэным лъэпсэшIу фэхъугъэ.

ИлъэсипшI заулэу блэкIыгъэхэм районым хэхьоныгъэм игъогу шлагъо кыкIугъэ ыкIи непэ шыуиродинэ цIыкIу шыурыгушхоным ифитыныгъэ шыуи. Агропромышленнэ комплексым зэхьокIыныгъэшIухэр фэхъух, экономикэм гъэхъагъэу щышъушIыхэрэр нэрылгъэгъух, социальнэ лъэныкъом щыжыгъэгъэцIкIэрэри макIэп.

Ау пстэуми анахь байныгъэ шхъалэу тилэр талант зыхлэ ыкIи IофшIэным фэблэрэ тицIыфхэу зичIыгу шIу зылгэгъухэрэр ыкIи IофшIэн зэфэшхьафыбэ зыгъэцIахэрэр ары.

МэфэкI мафэм IофшIэным гъэхъэгъахэрэу щышъушIыныхэу, насып, псауныгъэ, щылэкIэ дахэ шыуиIэнхэу сышъуфэлъаIо! Районым, Адыгэ Республикэм ыкIи зэкIэ ти Хэгъэгъу — Урысые Федерацием хэхьоныгъэшIухэр ашIыныхэм фэгъэхьыгъэ IофтхьабзакIэхэу къеишъушыныгъэхэрэм гъэхъагъэхэр ащышъушIыныхэу шыуфэгъэIо!

Адыгэ Республикэм и Президентэу
ТХЪАКIУЩЫНЭ Аслъан

Льытэныгъэ зыфэсшыхэу

Красногвардейскэ районым щыпсэухэрэр!

Красногвардейскэ районым зызыхъагъэр илъэс 85-рэ зэрэхъурэм фэшI сыгу кыздеIэу сышъуфэгъушIо!

Гъэхъэгъахэрэу ашIыгъэхэу районым илэжыахэрэу юбилейм кызырэкIоллагъэхэр сугуапэ. Инвестициехэм алъэныкъокIи кыжыгъэхъугъэр макIэп, агропромышленнэ комплексымрэ бизнес цIыкIумрэ Iэпылэгъушхо яшъутын шьулгъэкIыгъэ.

Непэ Красногвардейскэ районым щыпсэухэрэм нафэ къашигъэ IофшIэным изэхъэцэн, технологиякIэхэр гъэфедэгъэнхэм зэрафэлэзэхэр, ом изытет нэрыохъуныгъэхэр къафыхьыгъэхэми, лэжыгъэ дэгъу къахыжыгъын алъэкIыгъэ.

ИлэIэсныгъэу шыухэлъымрэ шыуигъетныгъэрэ яшIагъэ-кIэ районым иэкономикэрэ исоциальнэ лъэныкъорэ джыри нахь пытэнхэм фытегъэпсыхъэгъэ пшгъэрылгъэр гъэхъагъэ хэлгъу зэрзэшIошъушхытхэм сицыхъэ телъ.

Мы мэфэкI мафэм зэкIэми сышъуфэлъаIо псауныгъэ пытэ, насып шыуиIэнэу, унагъо пэпчэ мамырныгъэрэ щылэкIэшIурэ илгъыныхэу!

Районым, Адыгэ Республикэм ыкIи здытие Хэгъэгъушхоу Урысые Федерацием яфедэ зыхлэ Iофэу жьугъэгъэцIахэрэм гъэхъэгъахэрэу щышъушIыныхэу шыуфэгъэIо!

Адыгэ Республикэм и Президентэу
ТХЪАКIУЩЫНЭ Аслъан

МэфэкI Iофтхьабзэхэр

Хабзэ зэрэхъугъэу, бжыхъэм икхыгъэгъум Мыекъуапэ и Мафэ хэтэгъэгъуныфкIы.

Непэ пчэдыжыым сыхьатыр 9-м кышгъэгъэжыагъэу 14-м нэс урамэу Краснооктябрьскэм мэфэкI ермэлъык шыкIошт.

МэфэкIыр Лениным иплощадь сыхьатыр 10-м кышгъэгъэжыагъэу 10-м кышгъэгъэжыагъэу еплъынхэ алъэкIышт.

Мыекъопэ телевидением ыныбжы илъэси 10 зэрэхъурэм фэгъэхьыгъэ мэфэкI концертым цIыфхэр сыхьатыр 10-м кышгъэгъэжыагъэу еплъынхэ алъэкIышт.

Сыхьатыр 11.30-м компаниеу «Русский холодъ» зыфиIорэм мороженнэм имэфэкI площадым щызэжышэшт. А чIыпIэ дэдэм сыхьатыр 10-м кышгъэгъэжыагъэу 14-м нэс гурыт профессиональнэ ыкIи апшгъэрэ еджапIэхэм наукам ыкIи творчествэм алъэныкъокIэ ягъэхъагъэхэр кышгъэгъэлэгъоштых. Мы чIыпIэм ныбжыкIэ творческэ коллективхэми концерт кышгъэгъэжыагъэу пчыхъэм 22-м нэсэу мобильнэ зепхыныгъэм иоператорэу TELE2 зыфиIорэм ипрограммэ цIыфхэр еплъынхэ алъэкIышт. А охътэ дэдэм самодетельнэ коллективхэм концертхэр чIыпIэ-чIыпIэу площадым кышгъэгъэжыагъэу ащ дакIоу спортивнэ зэнэкъокъухэри мыщ шыкIоштых.

Сыхьатыр 13-м кышгъэгъэжыагъэу 14.30-м нэс къэлэ паркым народнэ хорхэу «Русская песня», «Казачья песня», народнэ ансамблэу «Шэмбэт» зыфиIохэрэм яконцертхэм цIыфхэр щяплъынхэ алъэкIышт. Къэлэ паркым дэт эстрадэу «Ракушка» зыфиIорэм концерт гъэшIэгъон сыхьатыр 14.30-м кышгъэгъэжыагъэу шыкIошт. Къэлэ паркым идэхъэгъум народнэ Iэмэ-псымэхэм яансамблэу «Новый век» зыфиIорэм концерт кышгъэгъэжыагъэу итворческэ коллективхэу «Казачата», «Мыекъуапэ инэфыльгъэхэр», «Форвард», «Шпаргалка», «Майкопчаночка» зыфиIохэрэм.

Пчыхъэм сыхьатыр 17-м кышгъэгъэжыагъэу народнэ Iэмэ-псымэхэм я Къэралыгъо оркестрэу «Русская удалъ» зыфиIорэм къэлэ паркым дэт эстрадэу «Ракушка» концерт кышгъэгъэжыагъэу Новороссийскэ кыкIыгъэ кIэлэцIыкIу духовой оркестрэу «Юнга» зыфиIорэм иконцерт сыхьатыр 17-м кышгъэгъэжыагъэу Лениным иплощадь шыкIошт.

А къэтIаугъэр къалэм имэфэкI программэ изы Iахь ныIэп. ЗыцIэ къетымылIогъэ Iофтхьабзэ гъэшIэгъонхэм къэлэдэхсхэрэ ащ ихьакIэхэмрэ непэ ахэлэжыанхэ алъэкIышт.

ШЪАУКЪО
Аслъангуаш,
«Адыгэ макъэм»
ижурналист.

Туризмэмрэ уахътэмрэ

«ФЕДЭ КЪЕДГЪЭТЫНЫМ ТЫПЫЛЪ»

Тиреспубликэ туризмэм зыщырагъэушъомбгъумэ фэдэшхо кыхьын зэрилгъэкIыштым игугъу къэтэшIы зэпыт. Ау Iогъэ къодыекIэ Iофыр кIэ-кIырэп, туризмэм мылкъушхо хэмылхъэу шIагъэ кытышгъэп. Цыфэу Адыгеим къакохэрэм ядгъэлэгъуни зышгъагъэпсэфыни тилэх, тимылэр туристхэр зэрысынхэ, зышхышхэнхэ, гупсэфэу зышгъагъэпсэфын псэолгъэ зэтэгъэпсыхъагъэхэр арых.

Аужырэ илъэситIу-щым Адыгэ Республикэм туризмэр щыгъэпсыгъэным фэшI къэралыгъо Iэпылэгъуи, инвесторхэм ямылкъуи зэрищыкIагъэр

къагурылагъэу, Адыгеим иимидж къэлэтыгъэным ыкIи турист-рекреационнэ шъолгъэрэу тилэхэр ягъэшIэгъэнхэм дэлажыэх. Тызыхэт илъэсым иапэрэ илъэсныкъо окIофэ туризмэм зегъэушъомбгъугъэным пае АР-м туризмэкIэ ыкIи курортхэмкIэ и Комитет зыпылгыгъэ ыкIи зэшIуихыгъэ Iофхэр ащ итхьаматэу Владимир Петровым къедгъэлотагъ.

(ИкIэух я 3-рэ н. ит).

Амброзием ебэных

Амброзиер (губгъожыхапхэр) Адыгэ Республикэм ичIыпIабэм ащыбэгъуагъ. Ар нахьыбэу хатэхэм, гъогунапцэхэм, дачэхэм къащэкIы. Амброзием иегъэшхо цIыфхэм къахыгъэ, лэжыгъэхэм къатырэм кышгъэгъахэ. Цыфым ипсауныгъэкIи ар шынагъоу щыт. Ащ сапэу кыпытэкъурэр жьым хэтэу цIыфхэм зызылауащэкIэ, егъэсымаджэх. А узым «амброзийный полинозкIэ» еджэх. Илъэс къэс амброзием ыпкэ кыкIыкIэ сьмаджэхэм япчъагъэ хэхьо.

Амброзиер лъагъэу илъэсым зэ къэкIы. Ар занкIэу мэкIы ыкIи къутамэхэр бэу кыгъокIэх, ылъапсэ пытэ. Бэдзэогу-шышхъэу мазэхэм къэгъэгъэнэу кырегъа-жы. А мазэхэм ащ ыгъэсымэджэрэ цIыфыбэмэ Адыгеир къабгынэн фаеу мэхъу. Арэушгъэу мыхъуным фэшI, амброзием зыкымылэгъыгъэ, лъэпсэкIодэу гъэкIодыгъэн фае.

Амброзием ыкIи нэмыкI ушыжы лъэпкхэм ябэныгъэным фэгъэхьыгъэ унашъоу Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинет ыштагъэм ехьылIэгъэ Iофтхьабзэхэр мы мафэхэм республикэм щызэшIуахых. Мы унашъом игъэгъэкIэн фэгъэгъагъэ къэкIырэ ушыжыхэр зэрагъэкIодыхэрэм ифитосанитарнэ уплэгъуныкIэ районхэм адэлэжырэ Адыгэ чIыпIэ къутамэу Адыгэ Республикэм щыIэр.

Мы IофшIапIэм ипащэ игуадзэу Хьаджэбыекъо Юрэ кызырIауагъэмкIэ, непэрэ мафэм ехьылIэу республикэм ит хьызмэтшIэпIэ 12, мэкъумэш хьызмэтшIэпIэ 50, организации ыкIи предприятия 105-рэ ауплэгъуагъэх. АхэмкIэ протоколи 100 зэхагъэуагъэ, унашъохэр щызыгъэгъыгъэ пащэхэм административнэ пшгъэдэкIыж арагъэхы.

Амброзиер ыкIи къэкIырэ ушыжыхэр игъом зэрамыгъэкIодыхэрэм кыхэкIэу шъофхэм лэжыгъэу къащэгъэкIырэу зэрар къафыхыгъэ. Ащ кыхэкIэу административнэ комиссием унэшъуи 100-у ышIыгъэмкIэ тазырэу сомэ мин 53-рэ атыралхъагъ.

КИАРЭ Фатим.

Урысыбзэм фэгъэхьыгъагъ

Адыгэ Республикэм урысыбзэр гъэсэныгъэм ыкIи шыIакIэм зэрэшагъэфедэрэм фэгъэхьыгъэ научнэ-практическэ семинар апэрэу Адыгэ къэралыгъо университетым щызэхашагъ. Ащ иIофшIэн Юныгъом и 10-м ригъэгъагъ.

Iофтхьабзэм кIэщакIо фэхъугъэх урысыбзэм ыкIи литературэм я Урысые обществэ икIэлэгъаджэхэр, гъэсэныгъэм и Федеральнэ агентствэ, АР-м гъэсэныгъэмкIэ ыкIи шIэныгъэмкIэ и Министерствэ. Ащ хэлэжыагъэх шIэныгъэлэжыхэр, гурыт еджапIэхэм ыкIи апшгъэрэ гъэсэныгъэ зышарагъэгъотырэ учреждениехэм якIэлэгъаджэхэр. Джащ фэдэу Москва, Казань, Ставрополь хэкIум, Краснодар ыкIи нэмыкI къалэхэм къарыкIыгъэ хьакIэхэр къекIоллагъэх.

Торжественнэу кызылауахыгъэ зэлукIэм кышгъыгушIагъ Адыгэ къэралыгъо университетым иректорэу Хьунэго Рэщидэ. Мы аужырэ илъэсхэм урысыбзэм ыкIи бзэшIэныгъэм тиобществэ мэхъаншхо зэрэщырамытырэр кыIуагъ. Урысыбзэр гуманитар гъэсэныгъэм зэрикупкIыр ыкIи

гъэсэныгъэ зызыгъэгъотыхэрэм ар дэгъоу зэрэшIэн фаер игушыIэ кышхыгъэгъэ.

Ащ ыуж АР-м гъэсэныгъэмрэ шIэныгъэмрэкIэ иминистрэ игуадзэу Алыгъ Марыет республикэм урысыбзэр зэрэщызэрагъашIэрэм фэгъэхьыгъэу кыгушылагъ. УрысыбзэмкIэ кIэлэгъэгъэ дэгъухэр гъэхъазырынхэмкIэ университетым базэ дэгъу зэриIэр кыIуагъ. Джащ фэдэу Адыгеим иеджапIэхэм ащылэжырэ кIэлэгъаджэхэм зэнэкъокъу зэфэшхьафхэм теклоныгъэхэр кызырашхыдахырэу игушыIэ кышхыгъэгъэ.

Нэужым пленарнэ зэхэсыгъор рагъэжыагъ. Ар зэришагъ АКЪУ-м урысыбзэмкIэ икафедрэ ипащэу НэмытIэкъо Розэ.

Урысыбзэм фэгъэхьыгъэ «Iэнэ хьуарер» ащ кыкIэлэтыкIуагъ.

Джащ фэдэу семинарым кыдыхэлъытагъэу зэхэсыгъохэр шылагъэх. Гурыт еджапIэхэм урысыбзэмкIэ якIэлэгъаджэхэм мастер-классхэр кыатыгъэх.

ДАУТЭ Анжел.

«ФЕДЭ КЪЕДГЪЭТЫНЫМ ТЫПЫЛЪ»

(Я 2-рз нкIуб. къыщечжэ).

— Мы уахътэм анахъ пшъэ-рылъ шъхалъу тилэр Адыгэ Республикэм туризмэм зыщедгъэу-шъомбгъунымкIэ ищыкIэгъэ пстэури — къушъхьэхэр, псы-хьохэр, псыкъефэхэр, мээхэр, нэмыкI чIыпIэ дэхаби зэриIэр, шъолгыр, Урысые ыкIи Дунэе къэгъэлъэгъонхъу зэхашэхэрэм тахэлэжъэзэ тызымышIэрэ цы-фыбэм зызэрдгъэшIэщтыр, ин-весторхэр къызэрэдгъотыщтхэр ары, — къытиуагъ ащ.

— Хъта шъуэIуагъэхэр, шъуэдэгъуагъэхэр, сьд фэ-дэ зэхъэгъэхэр ара Адыгэи-р къызыщечжэуагъэхэр?

— Адыгэ Республикэм «АР-м итуризм-рекреационнэ комплекс хъхъоныгъэхэр егъэшIыгъэнхэр» зыфиIорэ программэу 2007 — 2011-рз илъэхсэм атегъэпсыхьа-гъэу шаштагъэм ишIуагъэкIэ къэгъэлъэгъон зэфэшъхьафхэм тахэлэжъэнэу амал тилэ хьугъэ. Илъэсыр къызыхьагъэм къы-щегъэжъагъэу Урысые-Швей-царскэ инвестиционнэ форумэу «Swissforit-2009» зыфиIорэм апэрэу (мэзэем), туризмэмкIэ я XII-рз Дунэе фестивалэу «Ду-наим гъунэ иIэп» зыфиIорэу къа-лэу Ростов-на-Дону шыагъэм (мэлылфэгъэм), я IV-рз Дунэе турист къэгъэлъэгъонэу «Интур-маркет-2009» зыфиIорэм (гъэт-хапэм) закъышщыдгъэлъэгъуагъ. Ахэм къушъхьэ-лыжэ комплек-сэу «Ошъутен» ипроект, турист-курорт Iофхэм адзэлэжъэрэ сана-торий-профилакториеу «Лэгъо-Накъэ», ОАО-у «Адыгеятурист», турбазэу «Горная», ЗАО-у «Ин-турист-Адыгея», ООО-у «Энэ-тур», «Дего», «СВ-Астур» зыфи-лохэрэр зэрэтиIэхэр ащадгъэшIа-гъэх.

— ЖьоныгъуакIэм Урысыем-рз Беларусымрэ я Союз и Пар-ламент зехищэгъэгъэ семинарэу турист индустрием зегъэушом-бгъугъэным фэгъэхьыгъагъэм тыхэлэжъагъ. Ар тигъунэгъу Краснодар крайм хэхъэрэ Апше-рон районым шыIэ къушъхьэ-лыжэ комплексу «Азиш-Тау» зыфиIорэм шызэхашэгъагъ. Чы-пIэ зэфэшъхьафхэм къарыкIы-гъэ цыфхэм Адыгеим итурист объектхэр ядгъэлъэгъуэгъэх.

Мэкъуогъум тикъэлэ шъхьа-Iэу Мыекъуапэ NAVV зыфиIорэ Герман обществэу цыф зынэ-мысыгъэ чIыопсым икъэгъэгъу-нэн пылгым илофышIэхэр къы-хэлэжъахи, Дунэе симпозиумэу «Зэрэдунаеу ячIыопс кIэнэу «Къо-хьэпIэ Кавказыр» зыфиIорэм экотуризмэр шыгъэпсыгъэныр» зыщIэр шызэхэттгъагъ.

Джыри мэфэ зауэлкIэ къалэу Шъагъэ шыкIошт экономическэ

форумым тыхэлэжъахът. Проект зэфэшъхьафэу Адыгеим ащ къы-щигъэлъэгъоштхэм Мыекъопэ районым шагъэпсыщт къушъхьэ-лыжэ комплексу «Ошъутен» ыкIи турист комплексэу «Хьа-джэкъу» зыфилохэрэри ахэтых, ахэм анахъу тыналэ атедгъэтыщт.

— **Федеральнэ гунчэмрэ АР-м ипашэхэмрэ теубыта-гъэу IэпыIэгъу къызэрэшъуфэ-хъурэ программэхэмрэ нэмыкI Iофтхьабзэхэмрэ зыфэдэхэр ыкIи ахэм язэшIохын зэрэлгы-кIуатэрэр тшIэнэу тыфай.**

Экскурсантхэу е зызылпыхьанхэу къэкIуагъэхэр къыщыуцунхэу 2006-рз илъэсым чIыпIэ 2180-рз тилагъэмэ, 2007-м пчъагъэр 2386-м нэсыгъ. 2008-рз илъэсым нэбгырэ 3201-мэ зы уахътэм тиеспубликэ зыцагъэпсэфын алъэкIыштыгъ, мыгъи а пчъагъэм зэ-рэхэдгъэхьотым тыпылъ.

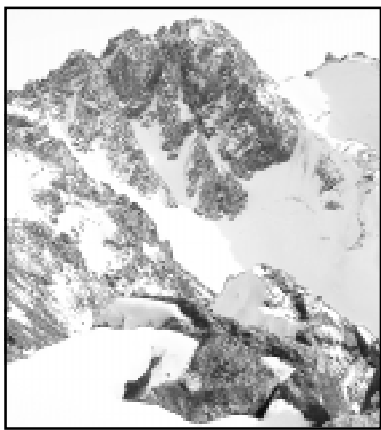
— ЫпэкIэ къызэрэтиIогагъэу, республикэ программэу Адыге-им итуризмэ зегъэушомбгъу-гъэным фэгъэхьыгъэу аштагъэм тыдэлажъэ. Ащ нэмыкIэу турист индустрием фэгъэхьыгъэ Iофхэр федеральнэ программэу 2008 — 2012-рз илъэхсэм атегъэпсыхьа-гъэм къызэрэдильтхэхэу зэрэд-гъэпсыщтхэм тыпылъ.

Анахъ социальнэ мэхъанэ зилэ туризмэ лъэпкъхэр тиеспуб-ликэ шызэхэщэгъэнхэм ыкIи цыфхэр ащ нахьыбэу къыхэгъэ-лэжъэнхэм фэшI АР-мкIэ мини-стрэхэм я Кабинет бэдзэогъу ма-зэм унашъоу «Санаторие-курорт ыкIи турист организациехэм са-бийхэм языгъэпсэфыгъо уахътэ зытырагъэпсыхьаным пае субси-диехэр къызэраратыщт шIыкIэр» зыфиIорэр ыштагъ. «УФ-м ту-ризмэм нахъ мэхъанэ шъхалэ зэ-ритырэ лъэныкъохэмкIэ хэбзэ-гъэуцугъэу шыIэхэм адиштэу хэ-хъоныгъэ егъэшIыгъэнхэр» зы-фиIорэ парламент едэлунхэу УФ-м и Федеральнэ ЗэлукIэ и Къэралыгъо Думэ зехищэгъагъэ-хэм тахэлэжъагъ.

Федеральнэ программэу «Уры-сыем и Къыблэ шъолгыр (2008 — 2009-рз илъ.)» зыфиIорэм те-гъэпсыхьагъэу ыкIи республикэ бюджетир иIэпыIэгъоу къушъ-хьэхэмрэ къушъхьэ лъапсэхэм-рэ яинфраструктурэ гъэпсыгъэ-ным инвестициехэр халхьэхэу рагъэжъагъ. АхэмкIэ гъогухэр, электроэнергиер къызэрыкIошт линиэхэр, газрыкIуапIэхэр агъэ-псыгъэх.

Цыфыбэ зыпыщэгъэ туризмэ лъэпкъхэм ягъэпсын, Адыгеим зэнэкъокъу зэфэшъхьафхэр шы-зэхэщэгъэнхэм, рекреационнэ амалэу тилэхэр нахьышIоу гъэфед-гъэнхэм, рекламэу ыкIи туризмэ Iоф ащызышIэгъэ специа-листхэм ягъэхьа-зырын республикэ бюджетым къытIуп-щырэ ахьчэмкIэ тэгъэпсы.

— **Адыгэ Рес-публикэм ичIыпIэ дахэхэмрэ ичIыопс хьалэмэтрэ за-щягъэпсэфынэу къа-кIо зышIоугъо цыфхэм япчъа-гъэ хэхъоным пае ахэм зэрысынхэ хьакIэщхэр, шха-пIэхэр, культурнэ**

гунчэхэр ящыкIагъэх. Къа-кIо-хэрэр къызыщыуцун ыкIи зыдэ-щыIэщтхэ чIыпIэхэм ахэхъуа, тыда ахэр зыцагъэпсэхэр?

— Непэ турбазэхэу «Даховская свобода» (нэбгыри 100 шыпсэу-ным тегъэпсыхьагъэу), «Лагуна страусов» (100), «Белая река»

2007-рз илъэсым Адыгэ Республикэм итуризмэ сомэ миллион 312-рз къэралыгъо ыкIи унэе мылкъум ащы-щэу халхьагъ. 2008-м пчъагъэр сомэ миллион 500-м ехъугъ. 2009-рз илъэсым иапэрэ илъэснэкъоу туризмэм пылэ Iофыгъохэм язэшIохын тырагъэкIодэрэ ах-щэми хагъэхъуагъ.

Республикэ программэу «Адыгэ Республикэм иту-рист-рекреационнэ комплекс 2008 — 2012-рз илъэс-хэм хэхъоныгъэхэр егъэшIыгъэнхэр» зыфиIорэм игъэ-цэкIэн 2012-рз илъэсым нэс сомэ миллиарди 2-м ехъу пэIуагъэхъахът.

(200) зыфилохэрэм ягъэпсын лъагъэкIуатэ. ШхэпIэ-хьакIэщ унэ турбазэу «Горное настрое-ние», хьакIэщ комплексхэр ста-нищэу Дахъо (Даховскэм), по-селкэу Гъозрыплъ (Гузериплъ), поселкэу Каменномостскэм, къалэу Мыекъуапэ ичIыпIыщы-мэ ащашых, поселкэу Цветоч-нэм зыщыбгъэпсэфын базэ псыIэгъэу хэтэу шагъэпсы.

Мыхэм анэмыкIэу проект ини-тIумэ — къушъхьэ-лыжэ комп-лексэу «Ошъутенэрэ» турист-оздоровительнэ комплексэу «Хьаджэкъорэ» — ягъэпсын пэ-Iухъахът мылкъум икъэгъотын ылэ рагъэшъыгъэ, Адыгэ Респу-бликэм ипашэхэри, тикомитет илофышIэхэри мэлэжъэх.

— **Турист тхьапша илъэс-ныкъом къыкIоцI Адыгеим къыхагъэр, къа-кIохэрэм япчъа-гъэ хэхъуа, хэ-кIа?**

— ИкIыгъэ илъэсым егъэпша-гъэмэ, мыгъэкIэ мэзыхым къы-кIоцI туристхэу ыкIи зыплыхьэ-кIо шъхьафитхэу тиеспубликэ къэкIуагъэхэр мин 73-м ехъугъ, ар нэбгырэ мини 3 фэдизкIэ на-хьыб (проценти 124-рз). Ахэм гъэрэкIо сомэ миллион 67-м ехъоу фэлэ-фашIэхэр афэдгъэ-цэкIэгъагъэх, мы илъэсым а пчъагъэр миллион 84-м блэ-кIыгъ (проценти 104-рз). Турист-хэм нахъ агу рыхьыр чIыпIэхэм ащыщых псыкъефэхэу Руфабго, Азишскэ гъочIэгъыр, къушъхьэ-тешъоу Лэгъо-Накъэ, поселкэу Гъозрыплъ, нэмыкIэхэри.

— **Цыфхэм иIу алъэгъу-гъэ чIыпIэ дахэхэм анэмыкIэу чIы-пIэ гъэшIэгъонхэу ыкIи рекре-ационнэ шъолгырхэу Адыгеим ичIыналэ иIэр макIэн. Ахэр къэгъэпсэфэгъэнхэм шъудэлэ-жъа?**

— Ащ фэдэ чIыпIэхэр къы-хэгъэщыгъэнхэм фэшI Мыекъо-пэ районым рекреационнэ шъо-лырхэм ягъунапкъэхэр шагъэ-нафэх, чIыопсым исаугъэтхэр зытет чIыгухэр къыхагъэщых, культурэмкIэ ыкIи тарыхымкIэ мэхъанэ зилэ объектхэр зтегъэ-псыхьэгъэнхэм ыуж итых. Ахэм ахэхъэх чIыопс паркэу «Большой

скэ гъочIэгъхэр, «Черкес мы-жъор», нэмыкIэхэри. Мыхэр зэ-рагъэлъэгъунхэу ыкIи заплыхь-хьанэу илъэсым къыкIоцI нэб-гырэ мин 40 фэдиз къэкIо. Ахэм ящыкIэгъэ фэлэ-фашIэхэр дэгъоу афэдгъэцакIэхэмэ, сомэ мил-лиони 100-м нэсэу фэдэ къэт-хьын тлэкIышт, ащ шыщэу миллион 12 фэдиз бюджетым идгъэхьанэу амал тилэшт.

Туризмэм къырыдлэжырэ ахъшэм шыщэу республикэ бюджетым аужырэ илъэхсэм идгъахьэрэм тIэкIу-тIэкIоу хэ-хъо, тызыхэт илъэсым ар сомэ миллиони 10-м нэсыщт.

— **Яшъынкъэу зызгъэпсэ-фы зышIоугъоу Адыгеим къа-кIо-хэрэр макIэн. Сыда ахэр къыт-фэзыщэхэр?**

— Къушъхьэхэр, жьы къа-бзэр, псыхъо чъэрхэр зикIасэхэр нахьыбэу тиеспубликэ къа-кIохэ хьугъэ. Мэзыхуу тызытегушъ-Iэрэм къыкIоцI автотуризмэм-кIэ зэнэкъокъухэу «Джиптриал-2009» зыфиIорэр, брендэу «Ин-терралли Белая» къыдилытэ-хэу спорт туризмэм ифедераль-нэ чемпионат, рафтингымкIэ ЮФО-м ичемпионат, ветеранхэр зыхэлэжъэгъэ Урысые зэнэкъо-къухэу спорт туризмэм фэ-гъэхьыгъагъэр, чэщ ориентиро-ванием, къушъхьэм дэкIоенхэм, нэмыкI спорт лъэпкъхэм афэгъэ-хьыгъэ зэнэкъокъухэри Адыге-им шырекIокIыгъэх.

Джащ фэдэу, адыгэ кIалэу, зэ-лъашIэрэ бардэу, Москва шы-псэурэ Шъаукъо Тимур «Интер-ралли Белая-2009»-м хэлэжъэх-рэм концерт къафитыгъ, спорт-турист фестивалэу «Игры Фиш-та-2009» зыфиIорэр редгъэкIо-кIыгъ, ныбжьыкIэхэм Кавказыр къагъэгъунэзэ фэхыгъэ зэолIхэм ясаугъэтхэу къушъхьым хэтхэр агъэцэкIэжыгъэх, зыдэщит чIы-пIэхэр агъэкъэбзагъэх.

— **Илъэснэкъом Iофэу жьы-гъэцэкIагъэхэм шъагъэраза?**

— ТлэкIырэ тшIагъэ, нахьыбэр тапэкIэ къэт. Адыгеим зэ къа-кIорэм етлани къыгъэзэжы хьу-нэу тыфаемэ, инфраструк-турэр дгъэпсын фэе. Ар Iофыгъо шъхалэу зэрэ-щытыр республикэм ипа-шэхэми къагурэIошъ, тапэкIэ тилофхэр нахъ кIэ-кIынхэу тэгугъэ. ШIои-гъоныгъэ закъокIэ бгъэ-хьэн шыIэп, инвестицие-хэр Адыгеим итуризмэ зызэредгъэушомбгъу-штым къызэрэтшIэлэшт-хэм ыуж титыщт.

— **Опсэу.**

ДэгушъыIагъэр ШЪАУКЪО Аслъануащ.

Турист комплексэу «Ошъутен» итеплъ.

ЛЪЭЦЭРЫКЪО КИМЭ сипкыбгъо-лэгъугъэп, ыдэжъ сэщ нахьыбэрэ ихьэрэ ныбджэгъубэ илагъ, ау тызызэрэ-шлагъэм щегъэжыагъэу, а зы илъэс тло-китлы лэпэ-цыпэм, ныбжыи тызэрэгъэго-щагъэп. Ренэу дахэ кыуиоштыгъэ, мэкъэ шьэбэ рэхъатыклэ, сэмэркъээр къебэкIэу кыбдэгущыиэщтыгъэ. Уезэщынэу щыты-гъэп, бэ къэбарэу ышIэщтыгъэр. Пщынэо Iэзагъ, орэдус цIэрылуагъ, ащ фэдэ мы-хъугъэмэ, тарихьлэжъ гъэшIэгъон хъун ылъэкIыштыгъэ. Адыклэ ятэ итхыгъэмэ арыгуагъэзэ зыдэлэжыагъэмэ, пщынэшI-шыклэпщынэшI бэлахъэу зэрэщытыгъэм е пхъэм узыфаер хишIыкIын зэрильэкIы-щтыгъэм ягугъу сшIыжырэп — Тхъэм кызызэритырэм кырытэпэ, а зы цыфым кыхилъхъагъагъэр зэрымпысыгъэ Iаджи дунаим ехыжыгъ. Зэ сеупчIыгъ:

— Ким, пхъэ зэфэшъхьафмэ уадэлэ-жыагъ, чыгайи, къужъайи, тфэий, хэ-шъайи, а зэкIэри къэупчъын плэкIына, пхъэм изытет чыгыр зыцциуупкIырэ уахъ-тэм елытыгъэу алоу зэхэсхыгъэ, тэрэза?

ДЭГЪУР КЪЫДДЫЩЫЛЭ ТШЛОИГЪОШЪ...

— Тэрэз. Пхъэм анахъ ишIупIэр щылэ мазэм чыгыр раупкIыгъэмэ ары.

— Щылэ мэээ чыIэр ара, хъаумэ фа-бэр ара?

— Тури ары. Щылэ мазэмрэ бэдзэо-гъумрэ. А уахътэм чыгым зыхъожьным зыфегъэхъазырышъ, мэдикъы. Пхъэбз маз алоу адыгэмэ мэээ гъэнэфагъэ ялагъ...

Иорданием исыгъэ лIы губзыгъэу Ша-псыгъэ Индрыс икIыш тычIэсэу а щылэ мазэм игугъу кызызришIыгъагъэр сыгу къэкIыжыгъэти, сыкызэкIожьым, ви-деом зэ сеплтыжыгъ. ЗэкIэ Кимэ ылуагъэр тэрэзыгъ. Зы закъу хэбгъэхъожьынэу щы-тыгъэр: щылэ мазэхэр мэфэ тIокитIурэ кIоштыгъэх — тыгъэгъазэм итIокIым кы-щегъэжыагъэу щылэ мэээ чыIэр къеухыфэ нэс, гъэмэфэ бэдзэогъум щыублагъэу шы-шъхъэлум ыкIэм нэс. Индрыс ащ кыпи-гъэхъожьыштыгъэ — пхъэм анахъ ишIупIэр щылэ мазэм тхъамэфитIу горэ пыкIыгъэу чыгыр иуупкIыгъэмэ ары.

Адыгэ мэкъамэм ымылумэхьырэ адыгэ щыIэна, сэри Кимэ имэкъамэм бэрэ сагъэ-чэфыгъ, сагъэгущуагъ, сагъэнэшхъиэгъ, сагъэгущысагъ. Ау нэшхъири нэфынагъ, гупшысэри щэчыгъоаягъэп, пчэдыжыпэ пшэс нэгъыфэу Iэгум кытIысхъэрэм фэ-дагъ. Итхылхъери кыситэу хъугъэ, сэри сикъэлэмыпэ кычIэкIырэ щыIэмэ сыдэ-гуащэщтыгъэ. Сикъини кыислтыкIуагъ, сикъири кыздигиоштыгъ. Сиунагъо кыхъу-хъэгъэ кIэлэхъум лъэтегъэуцо фэсшIын зэ-хъум зэхихыгъэти, къэкIуагъ. Купым пщынэ кыбфеуагъ, ыгъэчэфыгъ, кыгъэгъэуагъэх, тиллакъо кыхъэуцогъэ кIалэр лъэпэ мэфэ чэфыкIэ, дахэкIэ дунаим щытыригъэхъагъ. Ар видеом сфытырихыжыи, кыситыжыгъ. Джащ фэдагъ ЛъэцэрыкIо Кимэ хэтыкIи, шIушIагъэр инэхъоеу, гумэкI зилэм зыпэ-Iуидзэу, цыф IэшIоу идунай кыхыгъ.

Щыгъу-пIастэкIэ бэлэхъагъ, къеблагъэр ыпэ итыгъ. «Къеблагъэр тIу мэхъу» аIоба адыгэмэ, ежъ къеблэгъэ шъыпкъэр ары кыппигъохыштыгъэр. Операцие кыллэ ашIыгъэу, зэрэщысырэм нахьи зэрэщы-лырэр нахьыбэу, икIынхэр зэкIэмыкIуа-гъэхэу зэ ыдэжъ сикъагъ уц Iэзэгъу горэ фэсхыи. Уз гъэнэфагъэ зилэм, ар кызы-щышхэрэм ишэн Iакоо мэхъу, имэфитIу зэ-фэдэжырэп, ау Кимэ шIурышIукIэ зи кызхигъэщыштыгъэп.

Унэм сызехъэм ишъхъэгъусэ Зурыет «еблагъ, еблагъ, Iэнэ дэшхэгъу уфэхъун» ыIозэ, сыришагъ. Ау Кимэ шхыным ыгу кIиубытэрэпти кIэщыгъо горэм тегупшы-сагъ. Сыд шъулон? Пивэрэ пщэжые щыу-гъэрэ. Ащ тыщышхагъ, Кими игуапэу Iанэм пэсыгъ. Ау ащ фэдэ уахътэ бэрэ къекIужы-гъэп, узыр кIенэкъокъузэ, ыпкырэ ыпсэрэ къахаIэу, ау илIыгъэрэ игупытагъэрэ афэ-хыеу а цIэлэгъое мазэхэр зэпичыжыгъэх. Бэрэ сымэджагъэ, кIын ылъэгъужыгъ, ау сыдигъо тылхыагъэмэ ыгу цыклоу тигъэ-лэгъугъэп, ежъ тыгу кызызэрэдищэщтым нахъ пылтыгъ, исэмэркъэу дахэ ымыуэхэу зыгорэхэм тахигъэдалоштыгъэ.

Идунай ыхъожьынкIэ мэфэ зыбгъушIи нахъ къэмынагъэу, пIэм кыхъмыкIыжынынэу хэлъэу, Нэгъуцу Аслъанэрэ сэрырэ ыдэжъ сымэджаплэ тыхъагъ. Бэрэ тыщымысы-гъэмэ, игумэкI нахъ тедгъэугъ, къэбар го-рэхэри кыфэтIотагъэх. Етланэ гушIым ты-хэтэу бзылфыгъэмэ танэсыгъ, ядэгъу-дэ-игъэрэ, яхъун-мыхъунырэ, хъульфыгъэу те-зыгъэфагъэрэ тезымыгъэфагъэрэ, макIа

бзылфыгъэмэ апылтыр. Кимэ тIэкIу Iу-щыпщыкIи, кытэплтыгъ.

— Сэ зы къэбар шъухэзгъэдэIон бзы-лфыгъэ фэгъэхыгъэу, — кытитиуагъ, — мыр бэрэ къэсIуатэу хъугъэп, зэ лIы го-рэм кыфэсIотэгъагъэти, ежъ икъэбар фэ-дэу, сэ сIли сшъхъи хэмытэу кыхиуты-гъагъ...

— Ким, ашкIэ угу гъэпсэфы, уикъэбар ЛъэцэрыкIо Кимэ кысифиотагъ сIонышъ, сэ къэстхыжыи.

— О, Асфар, пшIэрэ къэбарыбэмэ ар ахэкIодэн е пшъхъэ фэгъэгъэзэн сIоу ныб-жыи сыгу къэкIынэп, сэ сыгу зыфэсымы-гъэпсэфыжыи щыIэп, — сымаджэр Iу-щыпщыкIыгъ, — ау узымыгъэгупсэфы-щтыри узыгъэрэхъатыштыри бзылфыгъэр арэу зэрэщытыр зымышIэрэм ышъхъэ оц-рилъхъажыгъ.

Еуи, лIы горэ мэзым кIуагъэу гъур-бы ин горэ ылъэгъугъ. Иплъэмэ, куу, ары-ти егупшысагъ: «Дэгъугъэба мыщ шъу-зыр исыдзагъэмэ». Ащ фэдиным ыгу ри-гъэлэжыгъагъэн фае. КъэкIожьи, ри-луагъ:

— Непэ мэзым сыщыIэу гъурб горэ слъэгъугъэ. Сиплтыхъагъэти, зыгорэхэр къежыулыкIы, дышъэ-тыжыинхэр илтын-хэ фае, ау сынэсыгъэп, куу.

Пчэдыжыи лIыр кызызэушъжыи шъу-зым шхын IэшIухэр ышIыгъэхэу ышIуабэ шIэу къежэу кычIэкIыгъ. ПсынIэ IэшIэ-хэу кыгъаши, елбэтыр имафэу мэзым зыригъэшагъ. Гъурбым Iухъэи, лIым кIа-псэ ридзагъ.

— Сэ сикъанышъ илтымэ сыкъяплтын, — ылуагъ.

— Хъау, о тэрэзэу кыпфэшIэщтэп ар, сэ сIоклошъ.

Шъузыр гъурбым зехъэм кIапсэр кыри-лэшъужыи, кыIулыкIыжыгъ. Ыгу тыригъэ-пщэхагъэу къэкIожьызэ, зэм ышъхъэ кыи-лэдагъ: «Моушгъэу мыр гъурбым кысэ-гъанэкIэ тэрэзыIо хъунэп, дэгъуми дэими илъэс пчъагъэм тызэдэпсэу, тхъамыкI...». КIэгъожьи, кыгъэгъэжыгъ. Гъурбым кыи-зылохъажыи гурым макъэ кыIуIкIэу зэхи-хыгъ. А гуIэу гумэкIырэр сишъуз тхъамыкI ыIуи, кIапсэр ридзагъ. Ау ащ пышIагъэу зы благъо кырильэшъугъ.

— О тхъауегъэпсэуи мы гъурбым сы-кыпщыжыи мы бзылфыгъэм сыкыIэ-

пыпхыжыгъэмэ. Сэри сишIуагъэ озгъэ-кIыжыи, — ылуагъ благъом.

— Сыдэушгъэу?

— Сэ чылэр къэсыдзыхъашт зи дэIыни кыдэхъани фимыгъэу. Цыфхэр гумэкIыхэу гъунэм зынэсхэкIэ, о яокI зыгорэ кып-фашIэмэ сэ сыIупфышгъэу. Щэгъогогъэрэ джаушгъэу сыкыбдэлэщт, нахьыбэкIэ укыисшымыгъу...

Благъом къуаджэр кыдзыхъагъ, чылэр гумэкI хэт, цыфмэ ашIэжыштыр ашIэрэп. Етланэ лIым арилуагъ благъор Iуифын зэри-лэкIыштыр. КыфашIапхъэр кыфашIи, благъом джэ кIуи, Iуифыгъ. ЯтIонэрэ къуа-джэри благъом кыдзыхъагъ. ЛIым икъэ-бар Iугъэу щытыти, кыллагъэкIуагъэх. Ахъми аделэгъ, кыратыпхъэри кыратыгъ. Ящэнэрэ чылэри шIуигъэнагъ, ари лIым дищыжыгъ.

Благъор кIуи, яплIэнэрэ къуаджэр кы-дзыхъагъ. ЛIым кылтыкIуагъэх, ау ащ на-хьыбэрэ благъом пэмыуцужыишъушгъэу арилуагъ, ау ыуж имыкIыхэ зэхъум, сы-кIодыи сызыфэкIодырэр сикъэпкъ ылуи ежъагъ. Благъом кылыгъэуи, кыпэгъо-кIыгъ.

— Ей, къэуцу, щэгъогогъэу сIогъагъэ нахъ плIэ сIуагъэп сэ. — О щэ, плIэ зыфа-плорэм сыпылтын слэкIышгъэп сэ, — лIыр къэмыуцоу мачъэ, — а гъурбым исыгъэ бзылфыгъэр кыкIыжыгъэу кытлэхъу...

— Сыд плорэр сэлэ?! — благъор кызы-щылэтыгъ, сыгу, сыпсэ ыIозэ зилэти, хым зэпырыбыкIыжыгъ...

ЗэкIэми тыкызэрэгъэщыгъ, Кими зи имылэжыахэм фэдэу мэкъэнчъэу, шъабэу къэщыгъ. А иIупэ щхыпэ джыри сынэгу кIэт. Джащ фэдэу лIыгъэр инэкъокъогъоу, гугъэр икIэгъэкъонэу Кимэ иаужырэ ма-фэхэр рихыжыгъэх. Узымрэ кыиымрэ цыфыр зэрахъокIы, лIы зишIугъошхор тIугъэ, ау Кимэ къэмэхагъ зымы ылон ылъэкIыныеп. Тхъэм кыфигъэнэфэгъэ уахътэр ыухи, тиефэнд губзыгъэмэ зэраIоу, дунэе шъхъаIэм зегъэгъэжыи, иаужырэ гъогу лIыгъэ хэлъэу тыхъажыгъ. УлIэныи лIыгъэ ищыкIагъ зыфалуагъэр джары.

Кимэ Мыекъуагъэ дашыжынышъ, кызы-щыхъугъэ ПсэйтIуку ащэжыным кыпэу цыфыбэу кыфызэрэуогъиэгъэмэ апашъхэ ишIэзогъухэр, дэлэжыагъэхэр, зикIэсагъэхэр кышчыгушIэлэжыгъэх. Ахэм зэу ащыщыгъ Кимэ иныбджэгъу класэщтыгъэу, Адыге-им культурэмкIэ иминистрэу Чэмышъо Гъа-зий. Ары шъыгъэ зэлукIур зезышагъэр. Гъазый Кимэ бэ дахэу фIулуагъэр, игушы-Iэмэ шъыпкъэр алъэпсагъ, гуфэбагъэр яшъхъэтелулэжыгъ. «Цыф пстэуми якъэ-хъукIэ зэфэдэми, дунаим ятекIыжыкIэ зэ-фэшъхъафэ, — ылуагъ Гъазый. — ЯтекIы-жыкIэ зэфэшъхъафэ зышIырэр дунаим ятетыкIэ зэфэшъхъафыгъэшъ ары. Къош лъапIэу Кимэ кыгъэгъэшагъэр бэп, ау ищы-Iэныгъэ гъогу шIушIагъэкIэ ушъагъэ...»

А чыпIэм сыщытэу зы къэбар сыгу къэ-кIыжыгъ. Бзылфыгъэ горэ телIыкIи, да-хын агу хэлъэу загъэхъазырызэ, къэнэхъэ-жыгъ.

ЕупчIыгъэх:

— Сыд адырэ дунаим кышчыплъэгъугъ?

— Джэнэтыр кышчысагъэлэгъугъ, са-гъэлэгъугъэ джэхъэнэмыри. Ошбогум икъатибл сыдэкIолягъ (адыгэмэ чIычIэ-гъыри ошбогури къатиблэу зэтэтэу ало — **А. Къу.**), Пегъымбарымэ ячIыпIи слъэгъугъэ.

— Сыд джыри къэплъэгъугъ?

— Тигъунэгъу нIоу цыкIур къэслэ-гъугъ. БэшIагъэ ар зыщымыIэжыи. Жъа-пхъэм кIэлъырысуу зы клэнкIэ закъо егъа-жъэ, ар зэпырегъазэ.

— Сыда?

— Ежъ кыгъэгъэшагъэм а клэнкIэ за-къор ыгу пыкIэу ытыгъэшъ, джар кыфэ-нэжыгъ...

ЛъэцэрыкIо Кимэ фэдэхэу зыщыIэныгъэ гъогу шIушIагъэкIэ ушъагъэхэм, цыфмэ агурэ апсэрэ хъалэлэу афэзыгъэлэжыагъэ-мэ дунэе хъафым дахэу шашIагъэр дунэе шъхъаIэм Тхъэм фэдэ пчъагъэкIэ афигъэ-бэгъонэу тафэлъаIо. ТыфэлъаIо Кимэ, ащ нэмыкIыкIэ тишIуагъэ зэредгъэкIыжыи щыIэпышъ. ТыфэлъаIо, тэри тышIэлфэ ари кыбдышIыIэ тшIоигъошъ, дэгъур сыдигъо-кIи кыбдышIыIэ тшIоигъоба.

КЪУЕКЪО Асфар.

Янэки-нэмаз къабыл орэхъу

Къуаджэу Шъхъащэфыжъ совет хабзэм илъэхъан имыкIы-зэ мэщытым игъэпсын щау-хыгъагъ. Бэми, макIэми мыщ цыфхэр къемыкIуалэхэу хъу-гъэп. Анахъэу нэкIмэээ мазэм цыфхэр нахьыбэу мыщ кышчы-зэрэуогъоих.

Къоджэдэсхэм кызызэрэталуа-гъэмкIэ, мафэ къэс азэнаджэр тфэ къэджэ, нэмазшыгъор кы-зэрэсыгъэр цыфхэм агу кыгъэ-кIыжыи. Ащ тефэу нэмаз зы-шIыштыхэри мэщытым къэкIох.

Тэ Шъхъащэфыжъ тызышIыIэ-гъэ уахътэм мэщытым гъэцкIэ-жыи Iофхэр щырагъэкIокIы-щтыгъэх. ИтеплэкIэ ар ины-ыкIи дахэ. Ащ ишIын зэрэчы-лэу хэлэжыагъ, цыфхэм кызы-халъхъэгъэ ахъэцмкIэ агъэу-цугъ.

Къоджэ ефэндэу Исметэ Рэ-мэзанэ тылуIагъ. Ыныбжэ емы-лтытыгъэу цыф псынIкI, жыи кIэтэу мээекIо, иIоф фэшшы-къэу егъэцакIэ. Рэмэзанэ кызы-рэтилуагъэмкIэ, нэкIыр бэмэ алыгъ, ахэм ныбжыкIэхэри ахэтых.

— Нэмазшыгъо уахътэр кызысыкIэ, нэбгырэ 50 — 60 фэдиз тимэщыт къекIуалэ, — кытитиуагъ ефэндым. — Быс-лтымэн диныр зылэжыкхэрэр гъунэгъу псэупIэ чIыпIэхэми къарэкIыхъэшъ, къэкIох. Тхъэр зыгу илэ пстэуми зэготхэу нэ-маз ашIы, ынэшIу къащифэнэу Алахъталым елэлъух.

Рэмэзанэ кытефэрэ Iоф за-къохэр арэп ыгъэцакIэхэрэр, ныбжыкIэхэм тхъэшIошъхъу-ныгъэ яIэным, нэхъойрэ цы-фыгъэрэ ахэлъэу къэтэджынкхэм фэшIи адэлажъэ. Ащ ыгу къеуо игушIыIэ кыхихыгъэщыгъ мы уахътэм жакIэ кызызэкIырэ пстэуми ваххабистышъо аты-рашгъэу зэрэхъугъэр. ЧылэмкIэ ешъуакIохэр, наркоманхэр зэрямыIэхэр игуап. Мэсэмэр-къэуи, ишъыпкъэми кымы-шIэнэу «мыхъун зыгу кыхъэ-рэр, мытэрэзэу зекIорэр, чылэм ынапэ тезыхырэр быслтымэн хабзэкIэ згъэтылтыжышгъэп» ариIоу кызызэрэхъырэри кы-талуагъ.

Рэмэзанэ чылэм зыгорэ дэ-лIыкIыгъэмэ хъадэм зэрифэ-шъуашэу ифэлэ-фашIэхэр икбоу зэригъэцакIэхэрэр къуаджэм щымыпсэухэрэми кытфалэ-тагъ. Чылэм мамыри, зегурыло-ныгъи дэлъых.

НэкIмазэм ыкIэм зыфигъэ-загъ. Бирам мафэр шъхъащэ-фыжъхэм хабзэ зэрафэхъугъэу игъэкIотыгъэу хагъэунэфы-кIышгъ. Цыфхэр пчэдыжыи мэщытым щызэлукIэщтых, тыдэ щыпсэурэ якъоджэгъухэри ащ къэкIолIэщтых. ЗэкIэ зэхэтхэу Тхъэм елэлъуштых, етIанэ къэ-халгъэм клонхъэшъ, ялахьылхэм, ялышчышхэм яхъадэу дэлъхэм ашъхъащыхъаштых. Джащ фэ-дэу Мэфэшхо мафэм унэкъош-хэр къакIухъэх, зизакъохэм, сы-маджэхэм алъэхъэх, афэгущIох.

Диныр чылэм зэрэщалэжыи-рэм гугъапIэ къеты тапэкIэ цыфхэм ягушъхъэбайныгъэ ха-хъохэр ышIыжыинхэу, цыфхэр рэхъатэу псэунхэу. Тэри ахэм тафэлъаIо анэкIыгъэр Тхъэм къабыл къафишIынэу, ипсэпагъэ къаIуигъэкIэжыинэу.

ШЪАУКЪО Аслъангуащ.

АДЫГЕИМ ИЩЫЛЫЧ БЗЫУХЭР

Хэгъэгү ззошхом илъэхъан советскэ цыфхэм кбызышхыгъэгъэх чыгум шыппкэныгъгүу фырягагъер гъунгъгъуу зэрэцыгыгъер шысабэкIэ кыбгъэлъгъгон плъэкIышт. ЗууапIэм апсэ шызыгъэ-тылтызэ шыззоцгыгъэ дзэкIолIхэм ямызакъоу тылым цылагъэхэми текIоньгъэ-шхоу Хэгъэгү ззошхом тинарод кышшыхыгъагэм ялахышшү хашIыхыаг. Еж яшIойгъоньыгъэкIэ заом кIо зышIойгъо-хэм яотрядхэр зэхэщгъэнхэмкIэ, заом улагъэ шыхыгъэхэм яунагъохэм, ветеран-кIэ, окопхэр тIыгъэнхэмкIэ, писъмэхэм-р шыгъын фабэхэмрэ фронтым шыIэхэм алэкIэгъэхъгъэнхэмкIэ, ахуагIэ кыIээр-хъу пным изэхэкъутэн акъер фэбнагъэх.

Советскэ цыфхэм ягукэжкыкыкы оборонэмкыкы Фондэу заом илгэхъан зэхашцэ-гъагъэм рабочэхэм, колхозникхэм, интеллигенцием ялыкыдохэм ахшэ рагъахьэ-щыгъ. Фондым кыхыгъэгъгъэ мылыкымкыкы хабзэм самолет ыкы танк мин пчъагъэ ышшыгъагъ. Ыужыкыкы кыээралгытэ-жыгъагъэсмкыкы, оборонэмкыкы Фондым сомэ миллиарди 118-рэ цыфхэм рагъэ-хьэгъагъ. Шопэн хъумэ, дунаим тетыгъэ дзэ горэмэ ащ фэдэ Тэпылэгъушхо ина-род кырытыгъагъэу тарыхым кыхыэ-фагъэп.

Зэкэ адрэ советскэ народым фэдэу
Адыгеим шыпсэхэрэри те-
клоныгъэр кьыдэхыгъэным
зэрифэшъуашэу фэбэна-
гъэх. Хэгъэгу зеошхор окло-

фиһорэр, Теуцожь районым икӀэлзегъа-джэхэмрӀ икӀэлзеджаӀкӀохэмрӀ «Народ-нын учитель Теучежского района» зы-тетхэгъэгъэ самолетхэр заводым щара-гъэуӀгонгъагъэх. Заом къыщаулагъэхэм ӀзыӀгъу афэхъухъз, 1944-рӀ илӀзсым ипӀжыгонгъокӀ мазэ Адыгейм илӀжы-кӀохэм къауӀгонгъэгъгъэ ахъщӀм щыщӀу Къащ Плъыжьым исанитарнӀ поезд ишӀын сӀмӀ мини 120-рӀ халъхъэгъагъ. МыекъуапӀ икомсомольцэхэмрӀ иныб-жыкӀлэхэмрӀ ауӀгонгъэгъгъэ сӀмӀ мини 100-мкӀӀ самолету «МайкопскӀй ком-сомолец» зыфиоштыгъэр ауӀгойӀ СоветскӀ Союзым и ЛӀыхъужьӀу Мыекъуа-пӀ къышыхъугъэ Дмитрий Зюзиным ра-тыгъагъ.

Ышпъгэкӱ титхыгъэ зигугъу кышпыт-
шыгъэ организациехуэ, предприятиехуэ,
гъэсэнныгъэмкӱ учреждениехуэ фрон-
тым иушлагъэ езыгъэкӱгъэхэм кӱра-
лымгом ипшэгъуэ Иосиф Сталинын лъэ-
шэу зерафэразэр кызышырилотыкӱрэ
тхылъу хэкум ыцӱкӱ кӱфаригъэхы-
гъагъэр чыпӱпӱ печатым кышыхауты-
гъагъ.

Хэгэгу зоошом илгэхан Адыгеим фронтм дэлгэномиклэ Юфгхэбээху цызэхашцгыгэхэм ананх кхэхэбгэ- цымэ хушцт «Адыгейский осовиахи- мовец» зыфилорэ эскадрильем хэтышт са- молетхем яшын фэгэхьыгэ ахьшэ угоиннэу 1943-рэ илэсьым итыгэгэзэ мээз зэхашцгэгэр.

Партием и Адыгэ хэку комитетрэ хэку

**Адыгеим икIыгъэ делегацием
ипэщагъэу Быштэкъо Мэзхьаб.**

пиыр зышчызэхэткүтэшт уахтэр шлэху
кьэдгэсы тшлонг'оу тшуабэ дашлээ,
Кьэралыг'оу банкым сомэ миллионы
2-рэ мин 300-рэ идгэхгаб. Мы ахцэм-
клэ «Адыгейский осовиахимовец» зы-
цлэ самолетхуэр рашлынху фитыныгэ
кьытэштүхуэр тыш'ольэлу», — итхэ-
ггаб письмэм.

Заор зышкылоштыгыр зэрээман хыльэм смылытыгызу, псымэр зарагъа-хыгыр тхьамафэ нахь мыхьугузу Сталиным джэуапзу кытхыкыгыр зэхум ипашэхэм кьауклэжыгыгъ. Гьээтхэу «Правдэмр» «Адыгейскэ правдэмр» телеграммэр кыхаутыгыгъ. Самолетхэр арагъэшынхэу сомэ миллиони 2-рэ мин 300-рэ кьэзыгътоигъэ Адыгеим илэжыа-кдохэм ежы ышхьэкъэ сэлэм пытэ кызыр-парихыжыэр, Дзэ Плыжыыр ашккэ лъэшэу кызырадфэрээр аш итхэгъагъ.

Нэужым мэс 7 теклгыгэу, 1944-рэ илээсым иЮныгъо мазэ, хэкум ипашэ-хэу Л. Кривенкэмрэ П. Джастэмрэ ацл-клэ кээклогэгэзэ писымзу Дзэ Плыжым и ВВС икомандуны игуадзы генерал-полковникэу А. Никитыныр зыкГэтхэ-

**Самолетхэр полкым зыщаратыжыгъэгъэ митингэу
1944-рэ илъэсым шылагъэр.**

фэ Адыгэ автоном хэкум коц пуд миллион 10, лы центнер мини 5, хэтэрыкI центнер мини 10 кызэралыгым Iэкигызэ хэыбагы. Колхозникхэм яунэ мылыкы щыщэу коц мини 10-м еху, гьомылапхэикIэ ушэгэз вагон 20 фронтымрэ фашистхэм кьадзыыхэагэу алыгыгызэ Ленинградрэ афарэгъщэгэз. Заом щыIэ дзэкIолIхэм апае Адыгеим илэжыа-кIохэм щыгын фэбэ мин 40, шухьаф-тынхэр зырылэ вагоны 2, цым хэшых-кIыгызэ Iэлээ мини 6 аугьоньагы.

Пстэүмклі оборонэмклэ Фонду зэхашэгъагъэм заор оклофэ Адыгеим илэжаклохэм сомэ миллиони 150-м клахэу рагъэхъагъа. Ащ щыцшэу сомэ миллион 16,5-р самолетхэмрэ танкхэмрэ яшлын пэлухъагъ. Джащ фэдэу 1943-рэ илъэсым имзээ мазэ Теуцожь районым илэжаклохэм агукуэкыклэ, партием ихэкю комитети ахэм адыригъэштэгъагъ, оккупацием илээхъан зэпагъэугъэгъэ мылькы угыонным иклэрыклэу падзэжыгъагъ. Мы угыонным кыхэкыгъэ ахыцэр «Советскэ Адыгеир» зыфилорэ танк колоннэм ишлын пэлуагъэхъагъ. Танкхэу «Научный работник», «Тракторист Тихтамукайской МТС» зыфаусыгъагъэхэр Мыекыопэ опынтнэ станциемрэ Тэхьутэмыкыое МТС-мрэ аугъоигъэ ахыцэмклэ арагъэшлыгъагъэх. Тэхьутэмыкыое районымклэ пхъэшхыгъ-мышыгъэхэмрэ хэтэрыклэхэмрэ кызышагъэклырэ совхозным самолетэу «Красный адыгеец» зы-

обороннэ обществэу «Осоавиахим» зыфлорэмрэ кIэщакIо зыфэхьугъэгъэхэ мылакьу угъоннын хэкум илэжьакIохэм дыргъэштэгъагъ. Зы тхьамэжъ закъокIэ Къэралыгъо банкым кытэзлуиухьугъэгъэ счетым сомэ мин 675-рэ фэдиз кыхьэгъагъ. 1944-рэ илэжьым ишъыт мазэ ехьулэу мы счетым сомэ миллиони 2-рэ мин 287-м ехьу илгыгъ.

Гъзеттэу «Адыгейскэ правдэм» кы-
зэрэхуытыгъагъэмкӕ, мытӕку утӕоннэу
Адыгейем щызэххыгъагъэм игъом анахъ
ахъдабӕ счӕтым изыгъэхъыгъгъӕ район-
хэм ащыщыгъэх: Кошхъаблӕр
— сомӕ мин 538-рӕ, Теуц-
жыбӕ — сомӕ мин 450-рӕ,
Шӕуджыбӕ — сомӕ мин 422-
рӕ, Джаджӕр — мин 238-рӕ,
Красногвардейскӕр — мин
200,6-рӕ, Мыекъопӕ рай-
оныр — сомӕ мин 111-рӕ,
Тӕхутымыкӕое районыр —
мини 100, Мыекъуапӕ —
мини 141-рӕ.

1944-рз. ильэсым имэззе мазэ мылькы угъоиныр аухи, а мэфэ дэдэм партием и Адыгэ хэку комитет исекретарэу Л. Кривенкэмрэ хэку исполкомым итхыаматэу П. Джастэмрэ И. Сталиным тхылг фарагъхыгыгагь. «Адыгейим нэмыш техаклохэр зырафыжыгыгъэхэр ильэс зышыхуугъэм тэфэу,

жыгыгъагъэм И. Сталиным иунашгъокI Адыгеим илэжжакIохэм къаутгоиыгъэ ахъ-
сэмкIэ ыкIи ашIоигъоныгъэ кыдалыт-
тэзэ эскадрильеу «Адыгейский осоави-
ахимовец» зыфиIорэм исамолетхэр зэра-
шIыгъэхэр, Дзэ Пльыжым и ВВС ичасть-
хэм ащыц ахэр зэраратыштхэр кы-
шилоштыгъ.

Адыгейм илэжыкIохэм ямылькукIэ арагъэуагъыгъэуэ эскадрильем уахътэу зыщашыгъагъэм диштэщтыгъэхэ ЯК-3-хэу 12 хэтыгъ, ВВС-м иштаб иунашыокIэ 1944-рэ илъэсым самолетхэр За-

**Адыгеим иделегациерэ полкым ипашэхэмрэ
трибүнэм тетых.**

кавказскэ фронтым хахьэщтыгъэ я 51-рэ
авиационнэ полкым Тбилиси пэмычы-
жэу щытыгъэ аэродромэу Савран ща-
ратыжыгъагъэх.

Шыфхэм ямыльтыккүлэ аугъонигъэгъэ самолетхэр мэфэкӀ шыкӀэм тегъу зыщаратыгъыгъэгъэхэ адынгъу аэродромым шызъахцӀгъагъэм Идигъ аутоном хӀкум илӀыкӀохэри хэлӀжыгъагъэх. Делегацием пашу илӀагъэр хӀку исполкомым итхьаматэ игуадзщыгъгу Быцтхьом Мэхъаб арыгъэ. Делегацием хэтыгъэх партием ихӀку комитет илофышӀцщыгъгу Алексей Удовенкэр, Теуджы районнымкӀэ колхозу «Пищыц» итхьаматэу Пэнэшгу Хьисэ, ШӀуджэн районнымкӀэ колхозу «Полиотделц» зыфилощтыгъэм итхьаматэгу Датхъуж Индрыс, Красновардейск районнымкӀэ колхозу «Парижск коммунизм» хьымэтзехъанымкӀэ итхьаматэ игуадзгу. Хэгъгу зышхом иветеранзу Иван Дуовыр, Кошхьэблэ районнымкӀэ колхозу «Трудовой кабардинец» зыцӀагъэм хэтыгъэ колхозникзу Шыко Мэхьхуэд, нэмыкӀхэри.

Делегацием хэтыгбэ Датхубужь Ин-
дрыс кызыэрилотжыгыгагэмкэ, Адыге-
им икыгыгагэхэм летчикхэр гуфэбэны-
гэшхо ахэлэу кыапэгыокыгыгагэ. Шэ-
джагэом сыхбатыр 12-м аэродромым
кыулыккэ шызыхыштыгыгэхэр зэкэ кы-
шызырэгүүгэи, митингыр рагэжэбэ-
гыгагэ.

Закавказскэ фронтым икомандующ
игуадзур, Советскэ Союзом и Лыху-
жэу А. Яковенкэ митингыр пэулэ
псалтэкэ кызызгэхым ыж гушылэр
Быцтэкэ Мэзхаб ратыг. Адгыем
илэжаклохэм ацлэкэ летчикхэм ащ сэл-
лам кырихыг.

— Фронтимыг шигэ тидэжкөлөлхэм лыхужуунынгээр зэрхажгаэмклэ, тylum шидлажэхээрэ аюлшанрэкэ хэгээгүү зышанлугтэхэм шылхкэныгтэ зэрэфырялэр кыагэзьялга. Ащ ишыхыа хуыгэ Адыгэ хэкум илэжбалохэм ямылхуклэ хабызм ышлыгэ самолэтүү нэгэ эпэжыужухэу тапашхыэ итхэр. Фронтимрэ тylumрэ зыклынгууэ азыфагу илयर аш кыегэзьялга. Дзэ Пльыхым итхуэу Адыгейм инарод ыльэкэ кымыгганэу теклоньгэм икхыдхын зэрэфбэнэштим шгуынцхыэ тэжыугэзль, — кынышулагэ митингым Быштэкэо Мэххыаб.

Митинггэр зышахуыштым дэжэ полкым икомандирэу Н. Адреевскэр кэгуушылэг. Полкым хэтхэм ацкнэг Адыгемн илэжыаглохэм зрафразэр аш кылуагь. Самолетхэу кьаратыггэхэр кызыфагьэфедэхээ пиыр зэрээхакьут-тэштымклэ митингым хэлэжыаггэхэм гушнлэ кьаритыг. Нэужым Адыгемн иде-легация хэтхэмрэ полкым кьулыкьу шы-зыхьыххэмрэм самолетыклэхэм яколла-ггэх, самолетхэм апылэ тхылгьжэрэ фор-мулярхэмрэ летчикхэм аратыггэх.

— Дэгъоу пыйхэм язау, сиклал, —
 рулуагъ илгъэ 70-рэ зыныбж Шыко
 Мэсхуэдэ лейтенантэу Г. Осиповым до-
 кументхэр ритьхэзэ. — Уашъхамысэу
 пыйхэр хэгъафэх. Лыхъужынынгъэу шъо
 уашъом кышшышхуэфэщтэм тэри,
 Адыгем илгъэжаклэхэм, тилах хэлъэу
 тлъытэщт, — ылуагъ лъыжым.

Самолетхэр заратыхэм ыуж Адыгейм икыгъэ хьакIэхэм ошъогум щыбыбырэ машинэхэм нахь благъэу нэгуасэ афашыгъэх, техникэ амалэу ахэм яэр кьарагъэльэгъугъ.

Эскадрильем сыда адэ бужум ры-
кѳуагъэр? Адыгейим илгъэаѳлохэм ара-
гъэшыгыгъэгъэ самолетхэм зѳуаплэм зы-
къышагъэлыгъонѳу хъугъэл. Заор ыклэм
ѳаѳлоштыгъ. 1947-рэ илгъэым игъэтхапэ
СССР-м и Улгъыгъэ кѳуачлэхэр нахъ
макӳ зашлӳхэм, я 51-рэ полкыр 259-рэ
истребительнӳ дивизиѳем хагъэхъажы-
гъагъ. Старшӳ лейтенантӳ Р. Живаго
зипгъэшгъэ эскадрильѳеу
«Адыгейский оѳоавиахи-
мовец» зыѳиѳорэр Кирѳо-
бад дӳжэ шыѳыгъэ я 976-рэ
истребитель полкым ха-
гъэхъажы, илгъэыбӳрэ тик-
кӳралыгъо ыкыблэ гъу-
напкӳхэр къылухъумагъэх.

СЫДЖЫХЬ
Хьазрэтбий.
Отставкэм щыІэ
ПОЛКОВНИК.

P.S. Адыгейм икыгъгъэ делегацим Тэхутэмыкьое районым нэмыкӀэу хэкум ирайонхэм ялыкӀохэр зкӀэ хэтыгъ. Ар зытэхуыхагъэм фэгъэхыгъэ кӀэбар горз зышӀэрэ шыӀэм «Адыгъ макъэм» иредакцие кыфэтхэнэу селъӀэу.

КЪЭБЫХЪАБЛЭ ИЛЪЭСИ 150-рэ ЫНЫБЖЪ

АДЫГЭ Республикэм къыхиубытэрэ чылэхуэ тшлэхэрэм аныбжхэр зэрыт документ тхыпэхуэ архивым хэлхэм ахэолыгъо къуаджэу Къэбыхъаблэ 1859-рэ илээсым непэ зыдэщыс чыплэм къэтлысыгъагъу. Ащ ыныбжъ шыпкъэм икъэбар къэзышлэжырэ нэжъ-лужъу шылагъэхэр непэ бгъотыжышхтхэп. Чылэр къызэрэтлысыгъагъэм фэгъэхыгъуэу зыгорэм ыщипэ зэхэзыхыгъэхуэ шылэгъэ цыфхэм къапкъырыктыгъэ къэбархэр арых нахъ згъэфедатгъэхэр. Къэлогъэн фаер мы къуаджэр къызэрэтлысыгъагъэм фэгъэхыгъуэу цыф гъэсагъэ горэм ытхыгъуэу зи архивым зэрэхемылтыр ары. Сыдзу щытми, чылэр зыщысыр лэшлэгъурэ ныкьорэ хуыгъэ.

2004-рэ илээсым къызэралтытэгъагъэмкIэ, Шэуджэн районым къыхиубытэрэ адыгэ чылэгъуиблимэ ащыщэу Къэбыхъаблэ унэгъо 227-рэ шэпсэу. Юфшланлэ зэрамыгъотырэм епхыгъуэу чылэхэм адэклыхыгъэхуэ фэшхъаф псэуплэхэм яклуужыгъэхэм Къэбыхъаблэ къышхыгъэхэри ащыщых. Унэ-хэллэ нэклхэр бэу дэтых. Къыдэнагъэхэм янахыбэр пенсионерых. Цыф пчъагъэми къышхыклагъ. Дунаим ехыжырэри макIэп. Гушылэм пае, мы илээсыр къызи-хъагъэм шыублагъуэу чылэм шыщ нэбгырэ 18-мэ ядунай ахъожыгъэ, къэхуыгъэр а пчъагъэм ызыпллани хуэрэп.

Нахыжхэм къызэралотэжырэмкIэ, Къэбыхъаблэ къыхихыгъэ чыплэу зыдэщысыр къужжэе мзышхуагъ. Чылэр зыхъсыгъэ мзыр бгъуишымкIэ къыкIухъуэ пэнэщлэ чэу лъагэкIэ къэшыхыгъагъэ, ыкIыбыкIэ псыхъоу Фарзэ речъэкIыштыгъэ. Къуаджэм гъогу закъу екIуштыгъэр ыкIи дэхъэллэ закъу илагъэр. Дэхъагъум къэлэпчъэшхо Iульуэ, чэщырэ сэх рагъэчъэжытыгъэ. Къэлэпчъэшхом чэзыу-чэзыу-кIэ чэщыри мафэри къэрэ-гъулхэр илагъэх. Бэрэ Iутыгъуэу ыкIи апэрэ къэрэгъулэу илагъэр Къэбыхъэ Iумэфжэ арыгъуэу лыхыжхэм къалотэжы.

ЗэрэхуэрэмкIэ, чылэгъо псаур ащ фэдэу пытэу ыкIи хураеу къэшыхыгъагъэм, хэта зыщы-щыныхъэщтыгъэхэр? Хэта пыеу ялагъэр? ЗэкIэми тыщыгъуаз, хышхъэми хегъуэнэфыкIы, апэрэ пый мэхъаджэу зыщыщынэщтыгъэхэр Урысыем идзэхуэ адыгэ лъэпкъыр ичIыплэ изыфыгъэхэр арых. Ахэм зауу къарашылауагъэм адыгэхэр ыгъэунэхуыгъэх. Ятжыхэр егъашлэм зэрысыгъэ чыплэхэр арагъэбгынэх, икIыжыныхэ фаехуэ хуыгъэ. Къэнагъуэу зихэкужэ зыгу пымыкIыр тIэ-кIоу ичIыгу исхэр къырафэкIы-ххэзэ мзыхэм, чIыох чыплэхэм яклуужыгъэх. Мы чылэри чыплэ зэфэшхъафхэм къарыкIы-гъэхуэу къужжэе мзы пырыпы-цум хэтIысхъагъ.

Зигугъу къэтшырэ чылэри, ащ игъунэгъу къуаджэхэри къэмытIысыххэзэ тыдэ шыла-гъэха, тыдэ къыкIыгъэха? Гъэ-нэфагъэ абдзахуэ непэ Хъаку-рынэхъаблэ дэхэр къызыте-кIыгъэхэр къушхъэм къычIа-фыхи, шъоф нэклым къызэри-тIысхъагъэхэр. Мамхыгъэхэр Шхъагуащэрэ Къурджыпсэрэ

азыфагу зэрысыгъэхэр зекIо-щтыгъэ этнографхэм къатхы-жы. Гушылэм пае, адыгэхэр зышлэщтыгъэ урыс цыф гъэ-сагъэхуэ Н.Ф. Дубровскэм, Л.Я. Люлье, Г.В. Новицкэм, А.Н. Дьячков-Тарасовым, адыгэ этнографу Хъан-Джэ-рые, нэмыкIхэми къатхыжы-гъэхэм узяджэкIэ упашхъэ къырагъэуцох адыгэхэм апыл-къэбархэр, ячIыгугъэхэр, язэ-

кIырэр. КIэмгуе чылэхуэ Фарзэ ыкIи Лабэ исэмэгубгъу непэ алуххэр Лабэ иджабгъу лъэны-кIыгъэх зылохэрэм адебгъа-штэ хуышт, Къэбыхъаблэ ахэм зэрахэтэу.

КъызэрэтIуагъуэ, Къэбыхъаблэ къужжэе мзыым гъэбылты-гъэ ЮфкIэ хэтIысхъагъ. Зыгъэ-гумэкIыштыгъэхэр гъэнэфагъэ, Урыс пачыхъэм идзэхэр ары.

лтым зигугъу къышIыхэрэм ЦуамыкIохъаблэ ахэт. Къэбы-хъаблэ джы зыдэщысым къэ-мытIысызэ мы тхылыр авто-рым ытхыгъагъ. Ащ къызэри-гъэлагъорэмкIэ, ЦуамыкIо-хъаблэ къуаджэр Лэбэ Iушъо Iусыгъ. 1993-рэ илээсым Тыр-куем сызэкIом тиунэкIош лIы-жъуэ Шымыгъэхуэ Абубэкар (илээси 106-м итыгъ) къыло-гъагъ ятэжъ хъаджэр лъэшэу шэнычъагъуэ. Ар зэгубжым нэпкъым дэжъ щелъэпкълауи, самоварэу къажэо пэтрэр Лабэ хидзэгъагъуэ игугъу къышIыгъ. ЗэрэхуэрэмкIэ, а чылэр Лабэ Iусыгъ, ау ар псыхъом исэмэ-губгъуа, хъауми джабгъу лъэ-

лэхъаным псынэу рагъэжъа-гъэр метрищэу рамытIыхызэ псы шыугъэ дыдж къычIэкIы, цыфхэр хэгъэкIи, былымхэри ащ ешхэхэрэп. Гъатхэ зыхуыкIэ псынэхэм псыр арызэу, чIы шхъашхъом щизэу къыдэклауэ. Унэ зышIырэм чIыунэ хышIы-хъэрэп — псыр благъэ. Бэмэ къашлэжыи ублэлэ еджаплэр зычIэтыгъэ чырбыш унэу ШъаукIо Сэлымэ иягъэр зы-фэдагъэр. Унэм хэт чIыунэм гъатхэрэ псыр из хуыштыгъэ.

Къуаджэм чырбыш унищэу дэтыгъэр ШъаукIо Сэлым, Пшыкъэнэ Аслъанбэч яягъэх. Ахэр «кулак байх» алуи, Совет хабзэм ыгъэкIодыгъэх. Унэхэр атырахыгъэх, етIанэ ахэр еджа-плэ ашIыжыгъагъэх.

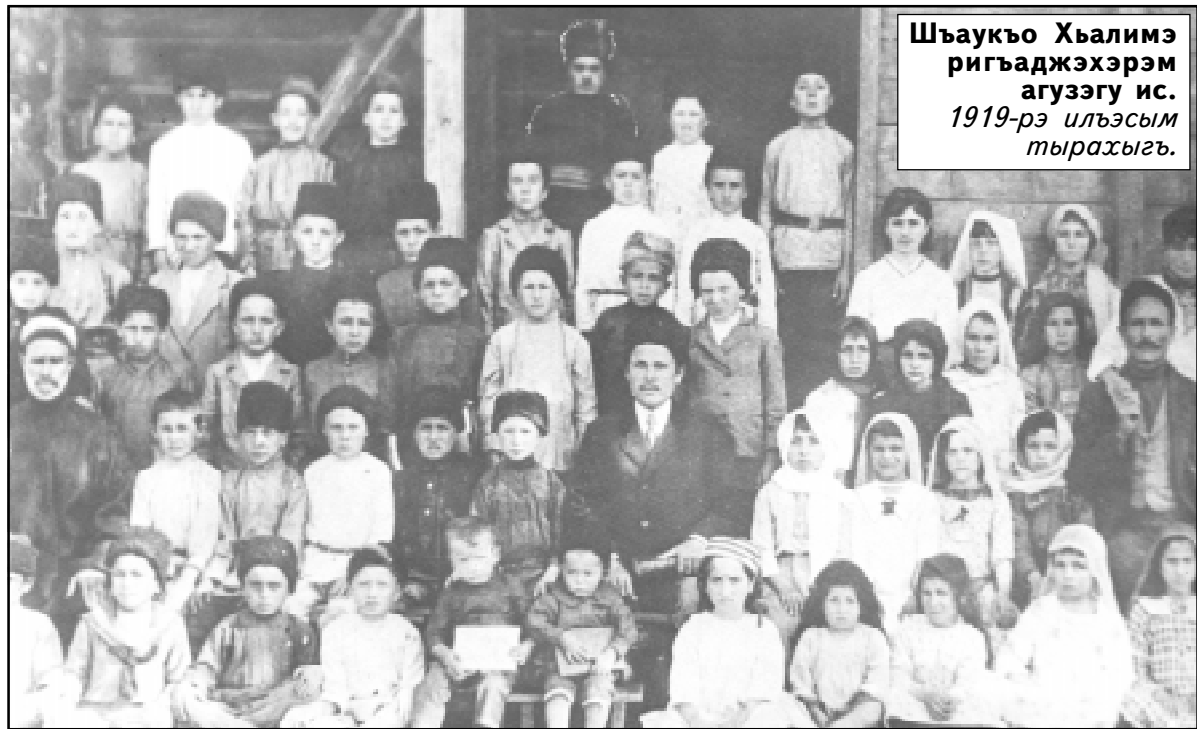
Лъэхъанэ горэм хъаджэхэм чыплэшхо ашаубытыштыгъэ чылэхэм. Мы къуаджэми ма-кIэп хъаджэу дэсыгъэр. Непэ къызынэсыгъэм «Цэй хъаджэм икIал», «Хъашхъэо хъаджэкIом ыкIор», «Къангъур хъаджэм ихэлпэжыгъэр», нэмыкIхэри къоджэдэхэм алоу зэхэпхышт. Арышъ, хъаджэхэр цIэрыIуа-гъэх, ахэм ацIэхэм джы къы-зынэсыгъэм ягугъу ашIы. Цуа-мыкIо Хъаджэмыхъамэт 1964-рэ илээсым идунай ыхъо-жыгъэ. Ежъ къызэрилотэжы-щтыгъэмкIэ, ащ ятэу Осмэн гъогууиблэ Чабэм кIуагъэ, яблэнэрэм гъогум телIыхъагъ. А лъэхъанэ чыжжэм Кавказым икIырэ чэбакIохэр хы Iушъом рашалэхэти кIухъэкIэ Тырку-ем, ащ пыдзагъуэ Саудэ Ара-вием ишъоф нэклхэр махъу-шэкIэ зэпачыштыгъэх. Чыплэ гъэлсэфыгъо горэм чэбакIохэр къышхыуцугъэхуэ, Осмэн хъа-джэ анахъ кIэлаIоу купым хэ-тыти, псыхъэ агъэкIуагъ апэ-мычыжжэу цыгыгъэ псынэкIэ-чым. Къогъум зыкIохъэм, къызыдизыгъэр о къашлэ, къе-шэкIоштыгъэх хъунIахъуэу нэбгыриш хуэхэрэр пшэхъо чIэгъым къычIэкIыхи, шъэ-жыыхэр алыгъэхуэ Осмэн къы-пэгъокIыгъэх къытебэнэхуэ. Ахэр хъунIахъуэу, арап хъа-сэкIэ яджэхуэ чэбакIохэр зы-хъунIахъуэу ащыщы-гъэх. ТехакIохэр къыжэхъахъэ-хэ зэхум, «хыкум-шэрихъат-кIэ сымбоджэ, шъуакIысымы-кIуалI» арыIуагъ. Ау щытми, благъуэу къекIуалIэхэи, кIэлэ шIуцIэшхоу апэ итым ишъэ-жыые къэлэтыгъо имыфзэ, Осмэн икIэрахъокIэ еуи, мо хъунIахъуэ хыгъафэ. Ар за-лъэгъум игъусэхэми кIатхъу-жыгъэ. Осмэн хъаджэ зи къе-мыхъулауагъэ фэдэу купым псы чыIэ къыфыхыгъэх. Чабэм зынэсыхэм, ащ идинлэжхэм ащыщхэр Iофым шагъэгъо-загъэти, ышIагъэр тэрэклэ аштагъ, гунахъэр къыфагъэ-гъуэ. Ауштэу ымышIыгъэмэ, ежъ хэкIодэщтыгъэ.

Ефэндхэри чылэм дэсыгъэх. Ау ахэм яЮфшIахъэи, яшIэ-ныгъэкIи, ядунэепIыкIэкIи, лъытэныгъуэу афашIышты-гъэмкIи зэфэдагъэхэп. Анахэ цIэрыIоу, шхъахъафэагъэ зы-фашIэу, зэфэныгъэрэ шэн-зе-кIокIэ тэрэзрэ зыхалхъуэу ыкIи чылэм иупчIэжыгъоу щыты-гъэр ЦуамыкIо Индрыс ары. Шы псыгъоу лъагуэ зэрэщы-тыгъэм къыхэкIэу ащ «ефэнд кIыхэр» ралощтыгъэ.

ШЫМЫГЪЭХЪУ Мурат.
(Дэсыри къыкIэлъыкIошты).

КIЭМГУЕ КЪУАДЖ

хэтыхIагъэхэр. А.Н. Дьячков-Тарасовым хегъэунэфыкIы я XIX-рэ лIэшIэгъум иапэрэ илээсхэм мамхыгъэхэр къоджи 6 хуыгъу зэрэщысыгъэхэр. Ахэр ЛIэхъусэжыи, ШатIыкIуай,

**ШъаукIо Хъалимэ
ригъаджэхэрэм
агузэгъу ис.
1919-рэ илээсым
тырахыгъ.**

Дыхъухъабл, ХъакIэмзый, Дэ-чъэхъабл, Къуралы. Мыхэр Шхъагуащэрэ Къурджыпсы-рэ азыфагу исыгъэх. Нэужым къуаджэхуэ ХъорэлIые, Боджэ-къуае, Къуиужые, Тхъэгъэнае, нэмыкIхэри ахэм къахэхъо-гъагъэх. Арышъ, ахэр чыплэ-хэм къазырафыхэм, Къэбы-хъаблэ къызытекIыгъэ лаакъо-хэри мыхэм ащыщыгъэнхэкIи мэхуэ уагъало.

ЕтIани Лабэ иджабгъу лъэ-ныкIо адыгэ чылэхэр исыгъэ-хуэ, ахэр урысыдзэм псыхъом къызэпIыфыгъэхуэу къэбар шыI. Мары Джамбэчыне Не-красовскэ станицэр зыдэщыс чыплэр иягъуэу ары нахыж-хэм къызэралотэжэр. Ар КIэм-гуеу къуадж. КIэмгуехэр Лабэ иджабгъу лъэныкIо зэрысы-гъэхэм ишыхъат станицэу Те-миргоевскэр (Щэгъумэ). Джащ фэдэу станицэхуэ Тенгинскэр (ТIэхъабэ), Воздвиженскэр (Къожэубэ), Усть-Лабинскэр (Лэбапэ), Лабинскэр (Чэтыу-нэр), Белореченскэри (Шыт-хъалэ) ахэтэу джы зыдэщыс-хэр адыгэ чыплэгъэх. Хэта зы-шIэрэр Шэуджэн районым ис чылагъохэм, Къэбыхъаблэ зэ-рахэтэу, адэхэр Лабэ иджа-бгъу лъэныкIо шыпсэуштыгъэ КIэмгуехэм къатемыкIыгъэхэ-мэ? Къэбыхъаблэ апэу къэтIы-сыгъэхэр къушхъэм къычIа-фыгъэхуэ ало. Ау ащ къычIа-фыгъэхэр абдзэхэ чылагъохуэ ары хышхъэм зэрэхигъэунэфы-

Ащ фэдэ мэз зэхэкIыхъагъэм хэсыгъэу къуаджэм шыпсэурэ унагъохэм анахъ лэшлэхуэ алэ-жын алтэклынэу къыхахыгъа-гъэр натрыфыр ары. Ар мзым зэрэшыбагъорэр лэжъахъомэ ашIэщтыгъэ, чэмыхэр ыкIи мэл-пчэнхэр шыпхъунхэмкIи къекIуштыгъэ. Къужжэе мзы-шхом хэсыгъэхэр натрыфлэ-жыштыгъэмэ, арынкIи мэхъуба къоджэ ордэхэр заусым «Натрыфыр бэу къышагъэкIэу, къужжэу гъугъэр джыбэкIэ шы-зэрахъуэ» алуи зыкIыхалтхъа-гъэр.

Апэу къэтIысыгъагъэр Къэ-быхъэ лаакъу. Къэбыхъэ Тем-рыкIо иунагъокIэу къуаджэр ригъэжыгъагъ. Ащ ыкIоу Пшымафэ ыкIуытIурэ ыпхъуэу Шамсэтрэ къэсэшIэжыых. Шамсэт илээс 80-м ехуыгъуэ идунай ыхъожыгъэ. Ащ къы-зэрилоштыгъэмкIэ, ятэжъуэ ТемрыкIоу апэу къызэтIысым яунэкIош Къэбыхъэ унагъохэ-ри бэклае хуэхуэ къахэтIыс-хъажыгъагъэх. ЕтIани къэло-гъэн фаер Къэбыхъэ унагъохэм япчъагъэкIэ къащымыкIэу ЦуамыкIохэри зэрэщытIысы-гъагъэхэр ары. ЦуамыкIохэр япчъагъэкIэ нахъ лэжъошхоу зэрэщытIыгъэм къыхэкIэу чы-лэм апэу ЦуамыкIохъаблэкIэ еджагъэхуэ нахыжхэм къа-лотэжы. Ар къеушыхъаты Хъан-Джэрые итхыгъуэ «За-писки о Черкессии» зыфило-рэми. КIэмгуе чылэхуэ тхы-

ныкьор ара зыIусыгъэр? АщкIэ сеупчIыгъэп. Ау енэгъуагъо ар ЦуамыкIохъаблэкIэ. Нэпкъ лъагэхэр зилэхэр псыхъом иджабгъу лъэныкIу. Арышъ, непэрэу къуаджэр къэмытIы-сызэ, ащ ыпэкIэ Лабэ иадыра-бгъу Iусыгъуэ урегъэгъуафэ. А ЦуамыкIохуэу апэу Къэбыхъа-блэ къэтIысыгъагъэхэр Лэбэ Iушъо Iусыгъэу ЦуамыкIохъа-блэу Хъан-Джэрые итхыгъэ зигугъу къышхышIырэм къыкIы-гъэхуэ арыкIэ енэгъуагъо.

Къуаджэр къызытIысыгъэр илээси 150-рэ хуыгъуэ архивым хэлъми, ар нахъ пасэу къэтIы-сыгъуэ урегъэгъуафэ. Гушылэм пае, тичылэ шыщ ныоу Нэхъ-парэкIо (МайкIопэрэ) Рабз илээси 135-рэ ыныбжэу 1952-рэ илээсым дунаим ехыжыгъэ. Сэ ар къэсэшIэжы. Ащ къы-зэрилотэжыштыгъэмкIэ, ны-сакIэу лаакъом къызыхъэхэм Къэбыхъаблэ мзышхом хэсэу, якъэхалтэу къэ закъо нахъ дэмы-лыгъуэу ары. А лъэхъаным нысакIэм илээс 18 — 20 горэ ыныбжыгъэмэ, ар къызыхъу-гъэр 1817 — 1820-рэ илээсхэр ары, къызашгъэгъуагъэри 1837 — 1840-рэ илээсхэм ащыщ. Арэу зыхуыкIэ, къуаджэр а илээсхэм е, нэмыкIэу къэплон хъумэ, 1837-рэ илээсым нахъ псалоу къэтIысыгъагъуэ урегъэгъу-пшысэ.

Непэ Къэбыхъаблэ зыдэщыс чыплэр чIыох хъазыр, псыу-цупI зыфалорэм фэд. Бжыхъэ

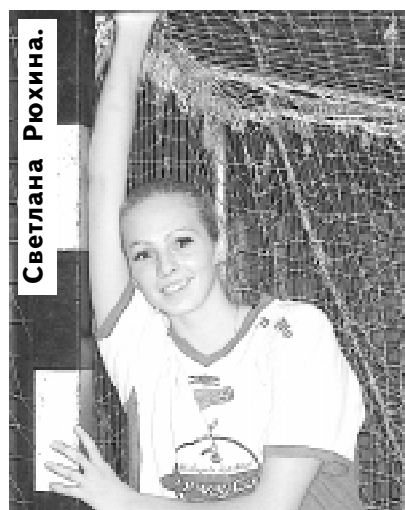
Гандбол. Суперлигэр

Гарбуз Мариерэ Александр Реввэрэ.

Мария Мартыненко.

Светлана Рюхина.

Урысыем гандболымкIэ изэнэкьокьухэу суперлигэм 2009 — 2010-рэ илээсхэм щыкIоштхэр Юныггом и 12-м аублэ. Ащ фэгъэхыгъэу тикорреспондент гуцылэгъу афэхъугъ мыекъопэ «Адыифым» итренер шъхьалэу, УФ-м изаслуженнэ тренерэу Александр Реввэ, командэм хэт спортсменкэхэм.

— Илээс ешIэгъум тыхэлэжьэ-ным тыфэхъазыр, — кьелуатэ Александр Реввэ. — Нэбгырэ заулэ «Адыифым» тштагъэ. НыбжьыкIэхэм ялэпIэсэныгъэ хагъэхъоным фэшI хэушъхьафыкIыгъэу Iоф адэ-тэшIэ.

— «Адыифым» щешIэштхэм ацIэ кьытфенIо тшIоигъу.

— КьэлэпчъэIутхэр: Буряченко Анна, Рюхина Светлана, Ковалева Кристина.

ЕшIаIохэр: Исаченко Ольга, Мартыненко Мария, Сысоева Лариса, Гарбуз Мария, Дьякова Екатерина, Гусакова Татьяна, Мельникова Галина, Еремченко Наталья, Марина Васильева, Романенко Мария, Гобиненко Татьяна, Борсикова Еле-

на, Коцарева Юлия, Сиденко Елена, Игнатченко Анна.

— Татьяна Житарюк командэм хэслъагъорэн.

— Спортшхом ар хэIыжьыгъ, физкультурэмкIэ кIэлэегъаджэу Iоф ышIэшт.

— НэмыкI кьалэ хэта кьышъуцыгъэр?

— Гарбуз Марие Толъятти иятIонэрэ командэ щешIэштыгъ. Урысыем ихэшыпыкIыгъэ командэ хэтэу Европэм ящэнэрэ чIыпIэр кьышъидихыгъ. Дьякова Екатерина «Ростов-Дон» кьыхэтшъыгъэу, мы илээсым «Адыифым» щешIэнэу щыт. Зээгъыныгъэ командэм дэтшын зытлэкIыкIэ «Адыифым» шедгъэшIэшт.

— Мы илээс ешIэгъум коман-

дигъу ныIэп суперлигэм хэты-цтыр. Медальхэм афэбэнэн зылэкIыцтыр командих. А купым шъухэфэцта?

— ПэшIорыгъэшъ ешIэгъухэм дэгъоу тахэлэжьэшт. Я 5 — 6-рэ чIыпIэхэм тафэбэнэшт. СэшIэ ар кьин кьызэрэфэхъуштыр. Гандболыр зикIасэхэу кьытфэгумэкIы-хэрэр дгъэгъушIохэ тшIоигъу.

«Адыифым» щешIэхэрэм яеплэыкIэхэр:

Рюхина Светлана — кьэлэпчъэIут.

— ЦыхъэшIэгъоу кьэлапчъэм сылуынэу сыфай. Гандболыр сикIас, тиунагъо спортыр шIу шалэгъу. Сянэу Ольгэ «Адыифым» итренер. Типшъашъэхэм бэкIэ сашэгъугъы.

Гарбуз Мария — ухъумаIо.

Мыекъуапэ кьэлэ гъэшIэгъонэу ащ елгытэ. Ятэ мыекъопэ баскетбол командэу «Динамо» щешIэштыгъ. М. Гарбуз «Адыифым» хэтхэм псынIкIэу агурылуагъ, илэпIэсэныгъэ хигъахъо, тигъэгъушIо шIоигъу.

Мартыненко Мария — ыпэ-кIэ шешIэ.

— Илээсибл хъугъэу «Адыифым» сыхэт, — еIо М. Мартыненко. — Адыгеим игандбол лъапсэ фэзышIыгъэ Джэнчэтэ СулIанэ Мыекъуапэ сыкьыригъэблагъи, кьалэм унагъо щысIэ хъугъэ. «Адыифым» ешIогъэшIэгъонэу сыщешIэ. НыбжьыкIэхэу командэм аштагъэхэм, опыт зилэхэр щысэ афэхъух. Тренер шъхьалэу Александр Реввэ нахъышIоу тешIэным фэшI амалыкIэхэм альэхъу. Спортыр зикIасэхэр тиешIэгъухэм яплъынхэу кьэтэгъэблагъэх.

12.09.

«Ростов-Дон» — «Адыиф» 30.09.

«Звезда» — «Адыиф» 6.10.

«Кубань» — «Адыиф» 20.10.

«Адыиф» — «Динамо».

«Адыифым» гъэхъагъэхэр спортым щышIынхэу, бэрэ тигъэгъушIонэу фэтэлэ.

Футбол. Урысыем изэнэкьокьу

«Зэкъошныгъ» Мыекъуапэ — «Автодор» Владикавказ — 1:0.

Юныггом и 10-м Мыекъуапэ щызэлуклагъэх.

Зезыцагъэхэр: С. Иванов, Р. Усачев, Д. Астахов — зэкIэри Ростов-на-Дону.

«Зэкъошныгъ»: Макоев, Алимов, Папулов, Шипилов, Потешкин, Мамбэт, Барахоев, Долматов (Нартиков, 46), Къэрэжэ (Шыко, 88), Кьулэ (Къошк, 60), Суршков (Приганий, 89). Кьэлапчъэм Iэгъуаор дзэдыдзагъэр: Суршков — 43 — «Зэкъошныгъ».

«Волгоград» — «Автодор» очко 45-рэ зырыз яIэу ящэнэрэ ыкIи яплIэнэрэ чIыпIэхэм ащылэхэу зичэзыу ешIэгъухэм ахэлэжъагъэх. «Зэкъошныгъ» очко 29-рэ ригъэкъугъэу я 10-рэ чIыпIэм шылагъ. Зэгъэшпэнхэм кьагъэлъагъо Владикавказ икомандэ апэ итхэм кьышамынэу зэрешIэрэр. «Зэкъошныгъ» зэлукIэгъур зышIуахыкIэ я 13-рэ чIыпIэм нэс кьызэкIэIонэу хъуштыгъэ.

«Автодорым» хэтхэр апэрэ такьикъхэм кьащыблагъэу тикъэлапчъэ Iэгъуаор кьызэрэдэдэшттым пылбгыгъэх. Владимир Салбиевыр шъхьэкIэ ззогъэ Iэгъуаор Владислав Мокоевым кьыухъумэрэ кьэлапчъэм ышъхьагъ шихъорэм фэдэу блэбыкIыгъ. Аслъан Хуриевым, Арсен Хубуловым, нэмыкIэхэми тиухъумаIохэр бэрэ агъэгумэкIыштыгъэх, ау кьэлапчъэм Iэгъуаор дэдзэн альэкIыштыгъэп.

Бысымхэр ешIаплэм щыбысымынхэм фэшI нахъ псынIкIэу, шъуамбгъоу ешIэхэу фежъагъэх. Сергей Долматовым хьакIэмэ Iэгъуаор кьалэIихи, нэбгыритIу кьызэринэкIыгъ. Метрэ 30 фэдизкIэ ыпэIэ ытыгъэ Iэгъуаом Кьулэ Рус-лъан лъычъагъ шъхьае, кьыгъэу-

цунэу е кьэлапчъэм псынIкIэу дэонэу кьыдэхъугъэп. Мамбэт Арсен, Къэрэжэ Артур, Ахьмэт Барахоевыр, Сергей Долматовыр гупчэм зегъурылоньгъэу кьышъагъэлъагъорэм хьакIэхэр «ыгъэгъуащэхэуи» кьыхэкIыштыгъ. Сергей Долматовыр кьэлапчъэм зыщыдэоным Iэгъуаор тIэкIу IэкIэIыгъ. Ащ лъыпытэу Михаил Суршковыр Iэгъуаом лъычъи, метри 10 фэдизкIэ зыпэчъыжъ кьэлапчъэм лъэшэу зыдэаом «Автодорым» нухъумаIохэр ыпэIэ щытыгъэхэми, Iэгъуаор зыми кьыфэмьгъэуцоу хьагъэм щычэрэгъугъ — 1:0.

Я 55-рэ такьикъым командэмэ яфутболистхэр плъыр-стырым хилээсагъэх. Судьяхэм ямыдIужъхэу, нахъ лъэшэу куоштыр зэрэмыгъашIэу зэтIыргухэу фежъагъэх. Ащ фэдэ зекIуакIэм футболыр кьыгъэдахэрэп. Судьяу С. Ивановым Г. Тетрашвилирэ Р. Кьулэмрэ афигъэпытагъ. АщкIэ дедгъаштэрэп — нахъыбэ ыгъэшпэнэн фягъэ. ХьакIэмэ языгъэпсэфыпIэ тетIысхьапIэ тесхэри ешIаплэм кьызэриллэдагъэхэр зыкIи кьедгъэкIурэп.

ЕшIэгъум зыпаублэжым тренер шъхьалэмэ футболист «зэкIэ-

плъыхъэгъэ» заулэ зэблахъугъ. Александр Нартиковыр метрэ 30 фэдизкIэ зыпэчъыжъ кьэлапчъэм лъэшэу зыдэаом, Аслъан Валиевым Iэгъуаор кьызэкIидзэжыгъ. С. Долматовыр ащ ыпэIэ кьэлэпчъэIутым изакъоу еIугъ, Iэгъуаор кьэлэпчъэIутэу С. Бучневим даху шъхьапыридыгъ, ау хьагъэм ифагъэп — кьэлэпчъэпкым кьыгъэлэгъэжыгъ. М. Суршковыр ухъумаIом IэкIэIи, кьэлапчъэм пблагъэу Iэгъуаор ытыгъ, ау Мамбэт Арсен ар IэкIэхьагъэп — ухъумаIом кьызэкIидзэжыгъ...

«Автодорым» итренер шъхьалэу Георгий Боциевыр «Аланием» хэтэу Урысыем ичемпион зэрэхъугъагъэр кьэтэшIэжы. Теклоньгъэр кьыдахынэу Мыекъуапэ кьызэрэ-кIогъагъэхэр ащ кьылуагъ. Кьэлапчъэм Iэгъуаор хьакIэмэ дэдзэн зэрамылэкIыгъэр ыгу кьеуагъ. Фут-

болистхэр плъыр-стырым хилээсэ-хи я 55-рэ такьикъым ешIаплэм бырсыр кьызэрэшалэтыгъэр кьыригъэкIугъэп. Командэмэ ащешIэхэрэр Кавказ шьолъырым кьышыхъугъэх... ЗэлукIэгъур заухым футболистхэр зэшIужыгъэх, IаплI зэрарэцкIыгъэ ешIаплэм икIыжыгъэх.

«Зэкъошныгъ» итренер шъхьалэу Ешыгоо Сэфэрбый тифутболистмэ гуетыныгъэу кьызыхагъэфагъэм осэ ин фишIыгъ. Назрань икомандэ зичэзыу ешIэгъур кьызэрэшIуахышIт шIыкIэм егушшысэ.

Купым хэтхэр зэрешIагъэхэр: «Краснодар-2000» — «Астрахань» — 0:0, «Волгоград» — «Дагдизель» — 4:2, «Таганрог» — «Ангуст» — 2:2, «Батайск-2007» — «Ставрополь» — 0:0, «Ставрополье-2009» — «Энергия» — 0:1, «Торпедо» — «Жемчужина-Сочи» — 0:1, «Кавказтрансгаз-2005» — «Машук-КМВ» — 1:2.

Командэхэр:	Е	А	З	Шу	Игъуаохэр	О
1 «Жемчужина-Шъагъэ»	24	21	2	1	61-14	65
2 «Ставрополь»	24	17	5	2	50-22	56
3 «Волгоград»	24	15	3	6	48-21	48
4 «Автодор»	25	12	9	4	33-21	45
5 «Торпедо»	24	13	4	7	39-27	43
6 «Машук-КМВ»	24	10	7	7	26-24	37
7 «Энергия»	25	8	10	7	28-24	34
8 «Краснодар-2000»	24	8	9	7	27-29	33
9 «Зэкъошныгъ»	24	10	2	12	36-31	32
10 «Астрахань»	25	8	8	9	27-28	32
11 «Батайск-2007»	24	8	5	11	30-29	29
12 «Ставрополье-2009»	24	7	8	9	30-27	29
13 «Дагдизель»	25	8	3	14	32-51	27
14 «Ангуст»	25	6	5	14	27-42	23
15 «Ротор»	24	5	6	13	23-42	21
16 СКА	23	5	6	12	26-48	21
17 «Кавказтрансгаз-2005»	24	6	1	17	17-43	19
18 «Таганрог»	24	2	5	17	21-58	11

НэкIубгъом итхэр зыгъэхъазырыгъэр ЕМТИЛЪ Нурбий.

Зэхэзышагъэхэр:
Адыгэ Республикэм и Кьэралыгъо Совет — Хасэр, иминистрэхэм я Кабинет

КьыдзэыгъэкIырэр:
Адыгэ Республикэм лъэпкь IофхэмкIэ, IэкIыб кьэралхэм ащыпсэурэ тилъэкъэгъухэм адырIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи кьэбар жьугъэм иамалхэмкIэ и Комитет

Редактор шъхьалэу

ДЭРБЭ ТИМУР

Редакциер зыдэшыIэр:

385000, кь. Мыекъуапэ, ур. Первомайскэр, 197.

Телефонхэр:

приемнэр: 52-16-79, редактор шъхьалэм иапэрэ

гуадзэр: 52-49-44, редактор гуадзэр-пшъэдэкIыжъ зы-

хьырэ секретары: 52-16-77.

E-mail:

adygvoice@mail.ru

Зыщаушыхъатыгъэр:

Урысые Федерацием хэутын IофхэмкIэ, телерадиокъэтын-хэмкIэ ыкIи зэпхы-лэсыкIэ амалхэмкIэ и Министрствэ и Темыр-Кавказ чIыплэ гъэлары-шIапл, зэраушыхъа-тыгъэ номерыр **ПИ №10-3892**

Гъэзетым кьыхиу-тыхэрэм мышып-кьагъэу кьахафэ-хэрэмкIэ кьэзыт-хыгъэхэм пшъэдэ-кIыжъ ахьы. Кьа-тхэхэрэмрэ гъэзе-тым щылажъэхэ-рэмрэ яеплэыкIэ зэтемыфэн ылъэ-кIышIт. Гъэзет-еджэхэм кьыт-фагъэхьырэ тхы-гъэхэр зэхэтфы-хэрэп ыкIи кьэ-зытхыгъэхэм алэкIэдгъэхьа-жыкхэрэп.

Зыщыхаутырэр

ОАО-у «Полиграф-ЮГ», 385000, кь. Мыекъуапэ, ур. Пионерскэр, 268

Пчъагъэр 5713

Индексхэр 52161 52162

Зак. 3411

Хэутыным узчыкIэтхэнэу щыт уахьтэр Сыхьатыр 18.00 ЗыщыкIэтхэгъэхэ уахьтэр Сыхьатыр 18.00